O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. №

ВАТАН ОЗОДЛИГИ ЙЎЛИДА ШАҲИД КЕТГАНЛАР ХОТИРАСИ МАНГУ БАРҲАЁТДИР!

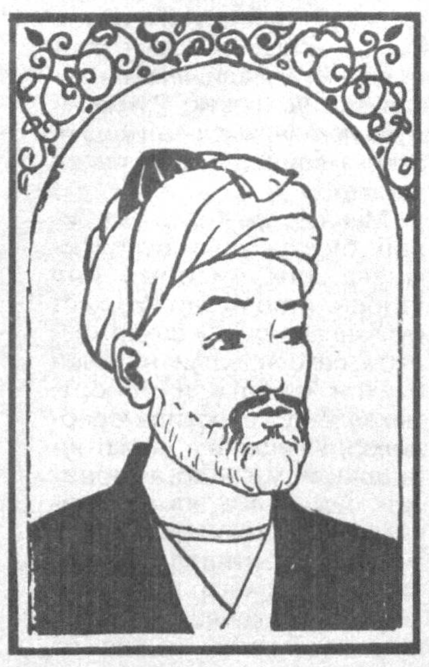

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

2000 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 5 май, №19 (3557)

ҲИНДИСТОН САФАРИ

Ўзбек ва ҳинд халқлари бир-бирлари билан қадим-қадимдан шаклланган дўстлик ва қардошлик риштлари ила боғланган. Амир Хисрав Деҳлавий ва Алишер Навоий, Мирза Абдулқодир Бедил ва Мирзо Бобур, Зебуннисо ва Мирзо Ғолиб, Рабиндранат Тагор ва Ойбек сингари адабий шажаралар икки халқ ўртасидаги адабий ҳамдўстликнинг олтин халқалари ҳисобланади.

Мамлакатимиз мустақиллиги йилларида Ўзбекистон ва Ҳиндистон ўртасидаги илдизи теран маданий ва дўстона алоқалар янада гуллаб-яшнаб, янги босқичга кўтарилди. Бу жараёнда, шубҳасиз, давлат раҳбарларининг ташрифлари ва ташрифлар чоғида келишиб олинаётган турли жабҳалардаги ҳамкорлик йўналишлари аҳамияти бениҳоядир. Президент Ислом Каримовнинг шу йил 1 ва 3 май кунлари Ҳиндистон Республикасига давлат ташрифи ҳам мамлакатлар ўртасидаги маданий ва иқтисодий алоқалар равнақида янги истиқболлар очди.

Жумладан, Ислом Каримовнинг Ҳиндистон Бош вазири Атал Биҳари Важпаи билан «Ҳайдаробод» саройида бўлиб ўтган учрашувида икки мамлакат ўртасидаги ҳамкорлик тамойиллари тўғрисида қўшма баёнот қабул қилинди. Жиноят-қидирув ишларида ҳуқуқий ёрдам ва экстрадиция тўғрисида, ҳукуматлараро кредит битими, қишлоқ хўжалиги тадқиқотлари ва таълим соҳасида ўзаро англашув, маданият соҳасида ҳамкорлик ҳамда ахборот алмашуви ва оммавий ахборот воситаларининг ҳамкорлиги, божхона маҳкамаларининг ўзаро ёрдами ва шунингдек икки мамлакат ахборот маҳкамалари ўртасидаги касбий ҳамкорлик тўғрисида ҳам турли битим ва шартномалар имзоланди.

Президентимизнинг Ҳиндистон Ички ишлар вазири Лал Кришна Адвани билан суҳбатлари чоғида жиноятчилик, терроризмга ва экстремизмга қарши ҳамкорликдаги курашни кучайтириш борасида имзоланган ҳужжатларнинг ижроси, бу борадаги ишларнинг ҳуқуқий асосларини янада мустаҳкамлаш масалалари муҳокама этилди. Деҳлидаги «Тож Палас» меҳмонхонасида эса Ўзбекистон Ташқи иқтисодий алоқалар вазирлиги билан Ҳиндистон Саноат конфедерацияси ўртасида ўзаро англашув ҳақида меморандум имзоланди.

Ҳар икки мамлакат президентларининг 3 май куни эрталаб бўлиб ўтган якуний учрашувлари чоғида ташрифнинг ғоятда самарали кечгани, имзоланган ҳужжатлар ўзаро муносабатларни янги босқичга кўтаришда муҳим аҳамият касб этиши таъкидланди.

Давлатимиз раҳбарининг Ҳиндистонга ташрифи озод мамлакатимизнинг жаҳон кўламидаги мавқеи юксалиб, Ўзбекистон билан иқтисодий ва маданий алоқаларни кенгайтиришга жиддий эътибор ошаётганидан яна бир далолатдир. Сафар чоғида имзоланган турли битимлар ва аҳдлашувлар эса ҳар икки мамлакат ўртасидаги муносабатларнинг кенг қулоч ёйиши, авваламбор давом этиб келаётган ҳамкорлик алоқалари самарадорлигини оширишда муҳим омил бўлди.

КИТОБ — ЖАВОН БЕЗАГИ ЭМАС

ёхуд кутубхоначиликдаги янги ташаббуслар

Муносабат

Яқинда машҳур шоирларимиздан бири китобни нажот фариштаси, дея таърифлади. Дарҳақиқат, оламни гўзаллик қутқаргани каби, инсонни улуғликка, маънавий камолликка чорловчи, тарбияловчи ҳам китобдир. Шу маънода китоб биз учун ҳақиқий нажоткор дейишимиз мумкин. Лекин китобдаги бундай ҳаётбахшликни ҳар ким ўзича ўзлаштиради. [illegible]

[illegible]

Гулчеҳра УМАРОВА

9 май — Хотира ва Қадрлаш куни

ОЗОДЛИКНИНГ ЁРҚИН САБОҒИ

Мен инсон руҳияти, тафаккурини осмонга, юксакликка менгзайман. Назаримда, ҳар кимнинг ўзи яхши кўрган буюги, ҳавас қилгувчи одами бўлади ва шулар унинг кўнгил осмонида юлдуздай порлаб, чорлаб турадилар. Уларнинг нигоҳлари яхши маънода таъқиб этадилар, йўлга соладилар.

Дунёни ларзага солиш иштиёқи билан ёнган ҳарбийлар, генераллар ўзидан олдин ўтган жаҳонгирлар жасоратини такрорлаб, тарихда ном қолдиришга тиришганлар. Ҳамма соҳада шундай. Адабиётда Шекспир, Толстой, Хемингуэй, Қодирий бўламан, деб интилган, шеъриятда эса Навоий, Бобур, Пушкин, Лермонтов, Шавкат Раҳмон, Абдулло Ориф, Усмон Азим, Ҳалима Худойбердиева, Азим Суюн, Муҳаммад Юсуф каби қатор шоирларнинг нигоҳлари руҳиятини чароғон этган замондошларимиз талай... Ҳа, ҳаммамизни биз яхши кўрган инсонларнинг нигоҳи кузатиб туради.

Инсон озодлиги, қадр-қиммати, миллатимизнинг тириклиги, Ватанимизнинг бирдамлиги учун жон фидо қилганлар хусусида гап кетса, бугунимиз учун азоб-уқубатлар тортиб, ўлимни қарши олган боболаримиз кўнглимиз самосида нур бўлиб балқийдилар. Биз уларни яхши биламиз. Ўғил-қизларимиздан истиқлолимиз учун кимлар курашдилар, халқимизни кимлар уйғоқликка даъват қилдилар, деб сўрасак, олис тарихдан то бугунги миллатпарвар инсонларгача ном-ма-ном айтиб берадилар. Бунда озодлик учун майдонга чиққан, халқнинг зимистонлик ичра қолиб кетишини истамай, буюк қалб билан тарихимизда ўчмас ном қолдирган Муқанна ва Жалолиддин каби ватанпарвар оталаримиз эътироф этилмоғи тайин.

Биз озодликни ҳаводай бебаҳо, нондай улуғ, сувдай зарур эканини англаб, қадрлаб бормоқдамиз. Хотирамиз қатида ўша тўзонли ва қора кунларимиз жонлангани сари,

(Давоми 2-бетда)

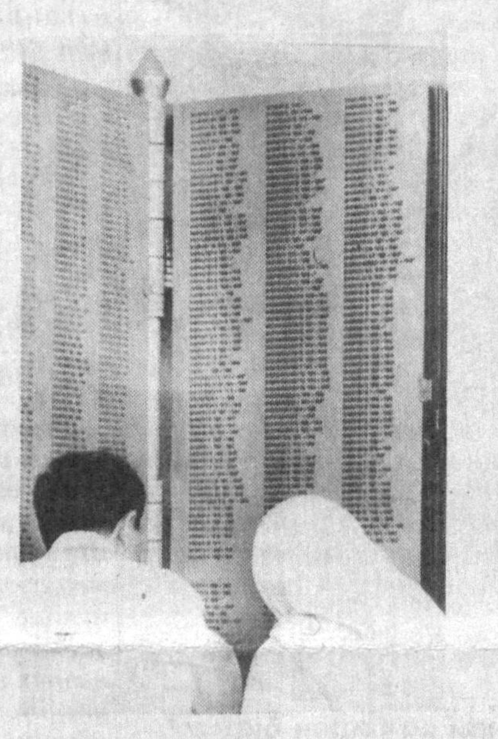

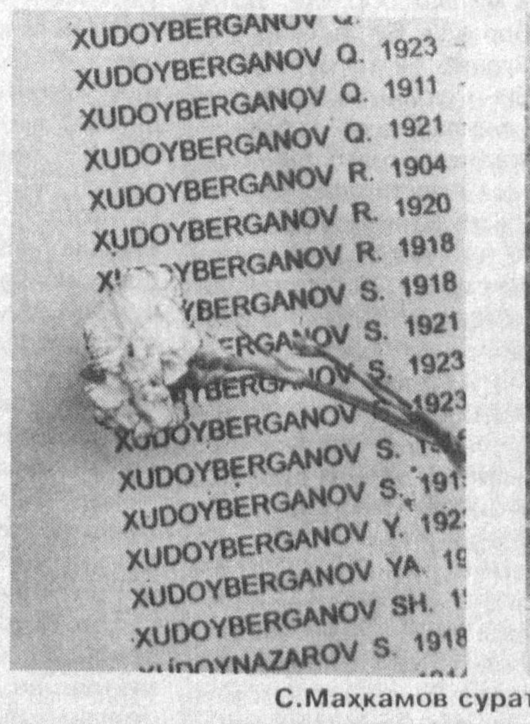

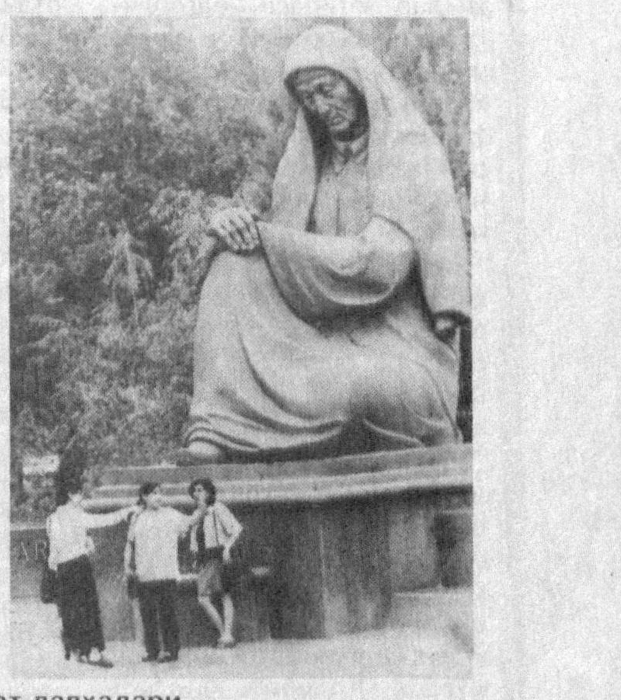

С.Маҳкамов сурат лавҳалари

Ўйланган ўйларга кўнгил юпанмас,
Кўнгилнинг истаги ўй билан қонмас.
Айтарлар бу тунда ёруғ шам ёнмас,
Чақмаса гугуртни асл ўғиллар.

ЧЎЛПОН

Умид куни бизим учун ҳам туғар,
Қайғурмағил сира, эй Ҳақ туйғуси!

Абдурауф ФИТРАТ

* * *

Ҳаёт шаробидан бир қултум ютай,
Дамлар ғаниматдир, умрзоқ соқий.
Қуёшку фалакда кезиб юрибди,
Умримиз боқийдир, умримиз боқий.

Ғафур ҒУЛОМ

* * *

...Озод Ўзбекистон бош эгиб бу кун,
Шаҳид фарзандларин номини йўқлар.
Қай бири бедарак, қай бири беун,
Узоқ сарҳадларда жимгина ухлар.

Мангуга тинмишдир қалб туғёнлари,
Энди хотирангиз йўлдошдир бизга.
Халқимнинг фидойи, мард ўғлонлари,
Оллоҳнинг раҳмати ёғилсин сизга.

Абдулла ОРИПОВ

... Озодлиғ йўлида ҳар қандай оғирлиққа ҳам чидаб, муқаддас хизматимни ҳамиша давом эттира бердим.

Абдулла ҚОДИРИЙ

ЭҲТИРОМ

Маннон Уйғур номидаги Санъат институтида маърифатпарвар шоир ва драматург, миллий театр санъатининг етук намоёндаси Ғулом Зафарий таваллудининг 110 йиллигига бағишланган хотира кечаси бўлди. Уни Тошкент давлат Санъат институти ректори Омон Ризаев очди. Маданият ишлари вазири ўринбосари, «Ўзбектеатр» ижодий ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директори Муҳаммадали Абдуқундузов, «Шаҳидлар хотираси» хайрия жамғармаси раиси Наим Каримовлар сўзга чиқиб, Ғулом Зафарийнинг ўзбек театри ривожидаги ўрни ҳамда ўзбек санъатига қўшган ҳиссаси ҳақида фикр юритдилар. Ўзбекистон халқ артисти Гавҳар Раҳимова ва Фароғат Раҳматова, Ўзбекистон Фанлар академияси мухбир аъзоси Мамажон Раҳмонов Ғулом Зафарий ҳақидаги хотираларидан сўзлаб бердилар. Кеча давомида институтнинг «Мусиқали драма театри актёри» бўлими талабалари драматургнинг «Ҳалима» мусиқали драмасидан ариялар ижро этдилар.

4-бет

НОМОЗШОМГУЛЛАР ЯПРОҚ ЁЗАЖАК...

30 апрел куни пойтахтимизда янги қурилаётган «Шаҳидлар хотираси» хиёбонида бўлиб ўтган шанбаликда маданият, адабиёт, санъат ва фан ходимлари ҳам иштирок этишди.

Ушбу зиёратгоҳга келган киши, аввало, шундай кунларга етказганига шукроналар айтиб, шаҳидлар руҳига дуо ўқийди, улар хотирасини ёд этади. Келаётганлар эса сон-саноқсиз: кексалар, ёшлар, талабалар, ишчилар, зиёлилар қурилаётган муҳташам ёдгорлик мажмуасига озгина бўлса-да, ўз ҳиссасини қўшиш ниятида, улуғ савобли тадбирда иштирок этиш истагида. Юртбошимиз ташаббуси билан бошланган бу қурилиш битай деб қолган. Юраклари орзиқиш, шукроналик ҳисси билан тўлиб-тошган юртдошларимиз ушбу табаррук қадамжога тонгдан кела бошлашди.

Шу куни Тошкентда ҳаво очиқ бўлди. Ёдгорлик пойида иш қайнади. Бир гуруҳ ижодкорларнинг ҳашарда иштирок этишгани ёшу қари — барчанинг ҳаракатида жонланиш пайдо қилди. Телевидение, радио, матбуот ходимлари ҳам фаоллик кўрсатишди. Атоқли адибларимиз Одил Ёқубов, Иброҳим Раҳим, Эркин Воҳидов, Иброҳим Ғафуровларни хиёбонга гул ўтқазаётган қиз-жувонлар ўраб олишди. Улар қаторида Қолдибек Сейданов, Мурод Абдуллаев, Турсун Али, Аслиддин Болиев, Султонмурод Олимов, Амир Файзулла, Асрор Мўмин, Бурҳон Равшановлар ҳам кўчат қадашиб, ер юмшатишиб меҳнат сурурига ўз ҳиссаларини қўшишди. Домлаю талаба, олиму ихтирочи, маданият ходимларию оддий меҳнаткаш инсонлар — ҳамма бирдай чин дилдан ишга берилдилар.

Мажмуа қурилишининг бош қисми — муҳташам гумбаз тагига келиб, унинг маҳобатли нақшу нигорини кўздан

Ижодкорлар ҳашарда

кечирдим. Гумбаз пештоқидаги зарҳал ҳарфлар билан: «Ватан озодлиги йўлида шаҳид кетганлар хотираси мангу барҳаётдир!», деган ёзувни ўқиб беихтиёр энтикиб кетасан киши. Беихтиёр мустабид тузум найранглари туфайли шаҳид кетганлар руҳи шу атрофда айланиб юргандай туюлиб, кўзингга ёш келади. Узоқ Хоразмда тўйда қўшиқ, достон айтиб юрган бир замонда қўлларига кишан уриб олиб кетилган Аҳмад бахши бобомни ёдга оламан... Шаҳидлар номи эса бирин-кетин ёдга келади: Қодирий, Фитрат, Мунаввар қори, Чўлпон, Усмон Носир, Саидносир Миржолилов... улар кўп, улар беҳисоб. Шаҳид кетганлар руҳи мана шу маконда мужассам бир ёдгорлик узра миннатдор бўлиб кузатиб тургандай туюлди менга.

— Ҳув, анави каналнинг нариги бети шаҳидларнинг суякларига тўлиб кетган эди, — деб тушунтиради ёнидаги талаба-ёшларга фан доктори, халқаро «Экосан» жамғармасининг раиси ўринбосари М. Тоиров, — булар бари қатағонга учраган ватандошларимиз эди, шафқатсиз даврнинг бегуноҳ қурбонлари...

Юрак-бағрим эзилиб, ёдгорлик пойида ишлаётган ҳашарчиларни кузатаман. Чўлпон бобомизнинг сингиллари, Фоиқа аянинг қизлари — Рафиқа Абдуғаниева ва у кишининг сингиллари Замира Исоқова, қизлари, невaралари Назира, Отабеклар ҳам ишлаётир. Улар улуғ бобокалонлари ва уларнинг қисматдошлари хотирасига атаб покиза умид ила гул экмоқдалар. Рафиқа ая атай хризантема ва номозшомгул кўчатларини олиб келибдилар. Шубҳасиз, бу гуллар эртаиндин чўғдай очилиб, Чўлпон бобомиз шеърлари янглиғ муаттар ифор таратиб туражак.

— Болаларим, бу қилаётган меҳнатларингиз шаҳид кетган ота-боболаримизнинг армонларини рўёбга чиқаришда, юртимизни гуллаб-яшнатишда савобли иш бўлади, — дейди Одил Ёқубов. — Юртимизнинг бундан кейинги ободлиги, фаровонлиги сиз каби ўғил-қизларига боғлиқ. Ўқинглар, ўрганинглар, Ўзбекистонимиз озодлиги, мустақиллиги учун жонини фидо қилганлар руҳига содиқ бўлинглар, болаларим...

Ҳа, бу муқаддас қадамжо халқимиз дарё бўлиб оқиб келадиган зиёратгоҳга айланишига шубҳа йўқ. Зеро, бу маскан озод-эркин нафаслар, покиза умидлар, буюк орзу-ниятлар масканига айланажак. Шанбаликка келиб меҳнат қилган ҳар бир юртдошимиз кўнглидаги ана шу эътирофлар Рафиқа опа эккан номозшомгуллар каби япроқ ёзажак!

Музаффар АҲМАД

ВАТАН АРДОҒИДА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида

Барча соҳаларда бўлгани каби, адабиётнинг ҳам келажаги ёшлар, ёш ижодкорлар қўлида. Мамлакат раҳбарининг ёш авлод камолоти, келажагию истиқболи йўлидаги бевосита раҳнамолиги, ғамхўрлиги, панд-насиҳатларию йўл-йўриқлари адабиётдаги ёш авлодга ҳам тааллуқлидир. Биз барчамиз шу Ватаннинг фарзандларимиз. Ёш ижодкорлар бамисоли бўстон ичидаги гуллардирлар. Улар ҳам гул-чечаклар янглиғ шу бўстон, шул Ватан, унинг ою қуёшлари, тафту ҳароратидан баҳра олиб улғаядилар, ранг ва ифорларга тўлуғ шул чаманга ўз ранглари, ўз ифорларию насим шамоллари ила ўзгача чирою тароват бахш этадилар.

Улуғ устозлар анъаналарини давом эттирган ҳолда, бугунги кун ёш ижодкорларининг зиммасида улуғвор вазифалар, улкан Бурч ва масъулият ҳисси турибди. Ватанимиз мустақилликка эришгандан кейин ўтган муддат давомида ёш қаламкашлар ижодида ҳам сезиларли юксалишлар, уларнинг дунёқараши, ҳаётга, келажакка ишончларида катта ўзгаришлар рўй берди. Улар ўз эътиқодлари, ғоя ва маслакларини, Бурч ва Қарзларини, элу юрт олдидаги фарзандлик вазифаларини ўз асарлари орқали намойиш этиб келмоқдалар.

Яқинда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган «Ёшлар Ватанни улуғлайдилар» мавзуидаги адабий суҳбат ва мушоира ҳам айнан шу мавзуда — ёш ижодкорларнинг Бурч ва масъулияти, уларнинг ўй ва кечинмалари, элу юрт олдидаги, адабиёт олдидаги вазифалари доирасида бўлди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Йўлдош Сулаймон адабий анжуманни очар экан, шу йил 6 апрел куни Оқсарой қароргоҳида бўлиб ўтган йиғилишда Юртбошимиз миллий истиқлол мафкурасини равнақ топтириш қанчалик долзарб масала экани ҳақида айтган фикрларига эътиборни қаратди. Албатта, миллий истиқлол мафкураси ҳаёт кўзгуси ҳисобланмиш адабиётда ҳам акс этиши табиий. Оқсоқол шоир Шукрулло барчани Ватанни севишга, уни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш учун курашга илҳомлантирувчи мушоҳадаларини баён этди. У ўзининг машаққатли ҳаёт ва ижод йўли ҳақида сўзларкан, ажойиб китоблар ҳамиша содиқ дўсти ва маслаҳатгўйи бўлганини гапирди. Бугунги ёшлар ҳам, аввало, китобга меҳр қўйишлари, ўз уйларида шахсий кутубхоналарини яратишлари қанчалик муҳимлигини уқтирди.

— Ҳар куни жавонингизда чиройли териб қўйилган китобларга термулсангиз, қанчалик баҳра оласиз. Худди қайта-қайта ўқиётгандек, маъноларини қайта-қайта уққандек ҳис этасиз, — деди у. — Булардан ташқари кундалик матбуотда эълон қилинаётган энг сара асарларни ҳам мутолаа қилиб бориш фойдадан ҳоли бўлмайди.

Отахон шоирнинг янги шеърлари ҳам йиғилганларда катта таассурот қолдирди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари Ўзбекистон халқ шоири Муҳаммад Юсуф ёш ижодкорлар ҳақида тўлқинланиб гапираркан, уларнинг асарларида Ватан мавзуи алоҳида ўрин эгаллаётганини таъкидлади. Севимли шоиримиз даврани олиб бораркан, юрт туйғуси юракларида ҳамиша жўш урган истеъдодли шоирларга навбатма-навбат сўз берди.

— Чинакам ошиқлик, ҳақиқий севги не эканини дилдан англаган кишигина Ватанни сева олади, — деди оташнафас шоира Қутлибека. — Зеро, Ватанга ошиқ бўлиб яшашгина умр мазмуни бўлиши мумкин. Шу азиз Ватанимдан ўзга на қувонч татийди, на бир илинж бордек туяман ўзимни. Истагим шу — одамлар Ватанга бир умр ошиқ бўлиб юрсинлар.

Сўзлари шеърга уланиб кетган шоиранинг ҳаяжонли мисраларини бефарқ тинглаш мумкин эмасди...

Сўнгра ёш ижодкорларнинг мушоираси бўлди. Қўчқор Норқобил, Зебо Мирзаева, Хосият Рустамова, Гўзал Бегим сингари ёшларнинг чиқишлари шеърият ихлосмандларини хушнуд этди. Худди шу ҳаяжонли лаҳзаларда Афғон уруши қатнашчиси, «Дарё ортидаги йиғи» асарининг муаллифи Қўчқор Норқобил Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига қабул қилинди.

Мушоира сўнгида Ўзбекистон халқ шоири Ойдин Ҳожиева озод ва обод Ватанимизни мадҳ этувчи, шарафловчи ажойиб шеърларга ўз муносабатини билдираркан, юрт ардоғида илҳом билан янги-янги асарлар яратишга даъват этди.

Анжуманда ёш ижодкорларнинг энг яхши асарлари учун танлов эълон қилинди.

Ўз ахборотимиз

ЭЗГУЛИК ТАНТАНАСИ

Йўлдош Охунбобоев номидаги Ёш томошабинлар театрида ўзбек халқ эртаклари асосида «Бир бор экан...» томошаси намойиш этилди. Спектакл болажонларга мўлжалланган бўлиб, унда яхшилик ёвузлик устидан тантана қилади. Томошани Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Жўра Маҳмудов саҳналаштирган. Асосий ролларни актёрлар Маъруф Қодиров, Баҳодир Содиқов, Наргиза Мўминова, Акромжон Исломов, Худоёр Тошпўлатов, Дилбар Абдулазизова, Шамсиқамар Мансурова ижро этдилар. Саҳна рақсларига мос мусиқа муаллифи бастакор Дилшод Мансуров. Саҳналаштирувчи рассом — Марина Иваньян.

Тўғрилик, ҳалоллик ва яхшиликка ундовчи янги томоша болажонларимизга қувонч улашди.

МУСИҚА ФЕСТИВАЛИ

«Илҳом-XX» V Халқаро замонавий мусиқа ва театр фестивали якунланди. Тадбир доирасида таниқли рассом Ғайрат Бойматов суратларидан иборат кўргазма ташкил этилди.

Фестивалда турли давлатлардан ташриф буюрган ансамбллар, машҳур созандалар қатнашди. Жумладан, Буюк Британиянинг «Хиллиард» ансамбли замонавий ва кўп овозли асарларни ижро этди. Полшадан келган ансамбл ижро этган замонавий асарлар жаз ва халқ мусиқа элементларидан иборат. Озарбойжоннинг «СоНоР» ансамбли 4 кишидан иборат бўлиб, унинг дастуридан Озарбойжон ва бошқа мамлакатлар композиторлари асарлари ўрин олган.

Халқаро «Сименс» мукофотининг совриндори «Континум» ансамбли турли даврдаги Европа ва Америка композиторлари асарларини ижро этган бўлса, Италиянинг «Алтер Его» ансамбли Сальваторе Шкаррино, Луижи Ноно, Фаусто Ромителли каби композиторларнинг асарларини мухлисларга тақдим этди.

Фестивалда Ўзбекистон композиторларидан Нурилла Зокировнинг фортепиано учун сонатаси, Ҳабибулло Раҳимов сонатаси, Мустафо Бафоевнинг «Алпомишга бағишлов» балладаси, Полина Медюлянова сонатаси ва бошқа асарлар ижро этилди.

Тадбир доирасида С. Есенин номидаги музейда рассом Виктор Вяткин кўргазмаси очилди, «Илҳом» театрида Лучано Берионинг «Фақат мусиқа ва мусиқа мавжуд» филми кўрсатилди, Ўзбекистон Бастакорлар уюшмасида таниқли Озарбойжон композитори Элмир Мирзаев ҳамда композитор, Тожикистон халқ артисти Толиб Шоҳидий билан учрашув бўлди, «Илҳом» театрида Равшан Номозов (вокал) ва «Илҳом» театрининг артистлари ижросида А. Пушкиннинг «Қуръонга иқтибос» асари асосида томоша намойиш этилди.

Ойдин РАҲИМОВА

(Боши 1-бетда.)

миллат ва ҳуррият, Ватан ва келажак тушунчаларининг ёрқин изоҳини топаяпмиз. Ўтмишимизнинг ёруғ чеҳра миллатпарварлари қадрини бошга тож қилаяпмиз.

Истиқлолни нақадар улуғлашимизни, келажак авлодлар бахтли, иқболли, фаровон яшашини жуда-жуда хоҳлашимизни ва тинчликсевар, озодпарвар башарият томонида эканимизни амалий ишларимиз билан ҳам исбот қилаяпмиз. Юртбошимиз ташаббуси билан эркпарвар инсониятга ўз эҳтиромимизни намоён этаяпмиз – мамлакатимиз пойтахтида қурилаётган «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлиги тарих ва эртамизга кўрсатилган иззат-ҳурматдир. Ҳамма тилларда, ҳамма юртларда ҳам Озодлик ва Инсон қадри келажак нуқтаи назаридан бир хил изоҳланади.

Агар шаҳидлар ёди учун қилаётган ишимизга шу тарафдан қарасак, биз ўзлик сари юз буриб, ўз шаънимизни қадрлаётганимизни англаб оламиз.

Мен бу ёдгорликни юрт туғи ҳилпираган, миллатнинг сара фарзандлари орзу-ўйлари эъзозланган муқаддас жой деб биламан. Бунда ўтмиш билан Бугун юзма-юз келади. Бунда Чўлпон, Қодирий, Фитрат, Усмон Носир, Сўфизода, Элбек, Мунаввар Қори, Хожи Муин каби зиёлиларнинг нигоҳларини кўрасиз. Улар Сизни, ҳаммамизни кузатиб турибди. Шаҳидлар хиёбони эркдан, давр одамларини олмадай тукан кунлардан ҳикоя қилаверади. Агар инсон фарзанди ўз халқини шод кўрмоқ, Ватанини ҳур билмоқни истаса, ҳар қандай бало-қазо, жабр-ситамларга дош бермоғи мумкин. Ана шундай жасоратли, элим қулликда яшамасин, озод бўлсин деб ўлимни писанд қилмай ҳуррият йўлида қурбон бўлган азизларимизнинг руҳи шод бугун. Бу хиёбон – келажак авлодга Ватанпарварликдан сабоқ беради. Сотқинлик урчиб, хиёнатнинг қўли баланд келган кезларда ўз эътиқодидан қайтмаган, иродасини бут сақлаган ҳурриятчиларнинг жасоратидан сўзлайди бу зиёратгоҳ майдон. Чин инсон халқ ва Ватан тушунчасини баланд қўяди. Ҳей, ўлимники ўлиб, сўнгги мамолини тик-

лаб озодлик учун оёқда тик турган Инсон иродасига таъриф борми?! Бу мавзу қаршисида адабиётнинг ҳам сочига оқ оралаб, юрагида оғриқ уйғонмайдими?!

«Шаҳидлар хотираси» хиёбонида ҳар биримизни ана шу савол ҳушёр тортиради. Улар билардилар — уларга отилган ўқ бизнинг бугунимизга, фарзандларимизга, эртамизга отилган эди. Шундай туйғу юрагида дарахт янглиғ илдиз отганлиги учун ҳам улар ўққа нишон бўлдилар. Бугунги бешикдаги гўдакларга ҳам қарата отилган эди Чўлпонга отилган ўқ. Бундай пайтда Чўлпон, бошқача йўл тутолмасди, ўз йўлидан қайтолмасди.

шундай қилди. Бироқ ҳурликка ташналик ҳисси аждодлар қонида яшайверарқан, Чўлпоннинг, Қодирийнинг исёни сўнмайди, келажак насллар қалбини уйғотаверди. Вужуд ўлиши, инсон қатл қилиниши мумкин, лекин унинг ўй-орзулари, интилишлари ўққа учмайди, ўлмайди. Отанинг исёни болада уйғонади. Чўлпонлар келажак авлодларга ҳурликка ташналик туйғусини мерос қилиб қолдирди.

Гапнинг очиғини айтиш керак. Қадим-қадимдан озодлик учун курашиб, армони ушалмаган исёнкор боболар руҳини юртбошимиз шод этди. Ва халқнинг миллий қаҳрамонига айланди. Эсга олайлик, юртбошимиз ҳали собиқ СССР

ОЗОДЛИКНИНГ ЁРҚИН САБОҒИ

Ортда миллат бор эди. Ортда халқ бор эди. Бу халқнинг бир кун уйғониб битта муштга айланишини ҳурликпарвар инсонлар ҳис қилардилар. Ўзбекнинг келажагига отилган ўққа кўксини тутмаган одам миллатпарварми? Мана, бу даргоҳда қандай туйғулар шууримизни ёритаяпти — англаяпсизми, қалбимиз, руҳиятимизда буюк аждодларимиз қаршисидаги нақадар уйғунлик сезяпмиз.

Бу хиёбон Чўлпондан олдингилар, Чўлпондан кейинги миллатсеварларнинг ҳам руҳи шод бўлган зиёратгоҳдир. Муқанна, Мангуберди, Дукчи Эшонлар, чоризм истилосига қарши қўзғалганлар, «босмачи» номини олиб, ич-ичидан ғазабланиб, юрт тупроғи топталишини истамаган, Ватан бирлиги учун курашганлар хотираси олдида бугунги авлодларнинг қутлуғ эҳтироми ҳам. Бу жойда «ўзбек иши» деган тамға ортидан азоб чекканлар, шўронинг минг бир найрангларига дош беролмай армонда кетганлар ёди битилгандир. Бу жой ўтмишимизга кўзгу. Миллатнинг озодликка бўлган оғир тарихини акс эттирувчи кўзгу.

Биз бир нарсани ёдда тутмоғимиз керак — ҳозир ҳам бизнинг озодлигимизни кўролмовчилар, келажагимизга ўқ отиш пайида турганлар бор. Миллатимизга қурол ўқталишга тайёр қонхўрлар бор. Энди қарайлик, кўзимизни очайлик. Халқ бўлиб бирлашмоқ, тинч ва тотув кунлар учун оёқда қалқимоқ, Озодликни асрамоқдан ўзга йўл йўқ. Ер юзида ўз эрки учун жабр-ситам тортиб, ёруғликка чиққан халқларнинг қалбини ана шу туйғуна мунаввар этган. Қуллик ва мутеликни истамаган ҳар бир одам англайди — дастлаб элнинг кўзи очиқлари йўқ қилинади, кейин бошқалар бўйнига бандилик сиртмоғи солинади. Кейинги истибдод тузуми худди

тарқамай туриб, мамлакат истиқлоли эълон қилинмасдан (Мустақиллик бир йил бор эди), Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик Декларацияси қабул қилинишида бош-қош бўлди. Бу иш 1990 йилнинг 20 июнида амалга ошди — Мустақиллик Декларацияси эълон қилинди. Бу улкан жасорат эди. Мазкур қимматли ҳужжатда шундай дейилади:

«...ўзбек халқининг давлат қурилишидаги тарихий тажрибаси ва таркиб топган бой анъаналари,

ҳар бир миллатнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини таъминлашдан иборат олий мақсад ҳаққи,

ҳар бир кишининг фаровон ҳаёт кечиришини таъминлашни олий мақсад деб билган ҳолда,

Ўзбекистон халқларининг келажаги учун тарихий масъулиятни чуқур ҳис этган ҳолда,

халқаро ҳуқуқ қоидаларига, умумбашарий қадриятларга ва демократик принципларга асосланиб...»

Шундай улуғ мақсадлар кўзда тутилиб, энг қийин палларда Мустақиллик Декларациясининг эълон қилиниши катта гап эди. Бу билан истиқлолнинг таъмал тоши қўйилганди.

Хуллас, озодлик осонликча қўлга киритилмади. Бугуннинг кўзи билан қарасанг, истиқлол фидойилари руҳини шод этиб барпо қилинаётган ёдгорлик мажмуимизга боқиб, юртимизга ташриф буюрган хорижликлар ҳам ўзбеклар ўз истиқлолини қон тўкиб, жондан кечиб, қўлга киритишганига амин бўладилар. Айниқса, жажжи ўғил-қизларимиз бу зиёратгоҳда ўтмиш билан сўзлашадилар. Ўз боболари шавкатидан фахр-ифтихорга тўладилар. Озодликнинг ёрқин сабоғини оладилар.

Қўчқор НОРҚОБИЛ

ЯХШИЛАР ДУНЁСИ

Радио тўлқинлари орқали берилаётган Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Асқар Убайдуллаев ижросидаги қўшиқларни тинглаб ўтириб, марҳум Асқар ака сиймоси, у кишининг ибратга молик инсоний хислатлари хотирамдан ўта бошлади. Асқар ака билан ҳамсуҳбат бўлган одам у киши ўгитлари, енгил ҳазил-мутойибаларини эшитиб мамнун бўларди. Ўтганларни хотирлаш ва қадрлаш кунлари ўтаётган шу кезларда Асқар ака билан бўлган бир суҳбат ёдимга тушди.

Ҳароратли ёз кунларининг бирида, анча кеч бўлса ҳам, тинч кўчамизда бироз айланиш мақсадида чорраҳа томон бориб, орқага қайтаётган эдим. Енгил машина муюлишга келиб тўхтади. Ундан созини кўтариб Асқар ака тушди ва мени кўргач:

— Яккахонликни ихтиёр қиптиларда! — деди салом-аликдан сўнг.

— Қани энди жўр бўлсалар, — дея жавоб қилдим.

Шунда у киши:

— Бир-икки дақиқа сабр қилсинлар, уст-бошимни алмаштириб чиқай, мен ҳам бир оз оёқларни ёзиб оламан, — деганча уйга кириб кетдилар.

Бир пасдан сўнг чиқиб:

— Эски маҳаллада бирга ўсган бир ногирон дўстим қизини узатаётган эди, шу тўйчикда қўлдан келганча хизмат қилиб келаётгандим, — деди.

— Асли маҳаллалари қаерда, ўзи?!

— Чорсуга яқин жойда, Сархумдон дейиларди. Болалигинг ўтган жойлар кўзингга чўғдек кўринади, биласиз-ку...

— Санъаткор бўлиш — шарафли. Эл-юрт ҳурматида, эъзозида юрасиз. Сизга ҳавас қилса арзийди. Санъат йўлини танлаганингиз яхши бўлганда, Асқар ака.

— Падари бузрукворимиз мисгарлик қилар эдилар, раҳматли кўп имон-эътиқодли, ўз касбининг заргари эди. Мен кичиклигимдан у кишининг ёнларида бўлардим, дастёрлик қилиб юриб, ҳунарларига астойдил разм солардим. Мактабга борган йилларим ҳаваскорлик тўгарагида най чалишни ўргандим. Мактабда, маҳалла клубида ўтадиган концертларда Асқар найчи бўлиб қатнашардим. Қарангки, эътиборга тушиб, шаҳар кўламида ўтадиган концертларда ҳам тез-тез иштирок этадиган бўлдим. Ёш томошабинлар театрига ишга таклиф қилиб қолишди, ўзимча, «Ия, мен яхшигина найчи бўлиб қолганга ўхшайман шекилли», деб ич-ичимдан қувондим. Шу театр даргоҳида санъат ва қўшиқчилик менинг ҳаётимга айланди.

— Асқар ака, санъаткор халқининг иродасига қойил қоламан-да, уруш йилларида халқ руҳини кўтаришда фидойилик ва жасорат кўрсатган санъаткорларга таъзим қилса арзийди.

— Иккинчи жаҳон уруши даврида, ҳаммаёқдан сафарбарлик, қимирлаган жон борки, бир кор билан машғул эди. Далаларда фронт учун тинмай ишлаётган колхозчиларга бадиий хизмат кўрсатадиган сайёр труппа тузиш ва Пскент, Тўйтепа далаларидаги меҳнаткашларга концертлар уюштириш менинг зиммамга юклатилди. Абулқосим қизиқчи, Убайдулла доирачи, Асадулло скрипкачи, қора Абдураҳмон деган яна бир созандани топиб, труппа туздим. Янги труп-

СУРАТДА: (чапдан ўнгга) Эргаш ШОКИРОВ(марҳум), Ориф АЛИМАҚСУМОВ, Асқар УБАЙДУЛЛАЕВ (марҳум) 1981 йил.

С.ТЎХТАСИНОВ суратга олган

пани театрда икки-уч бор синовдан ўтказиб кўргач, йўлланма билан бизни кузатиб юборишди. Тўйтепа, Пскент далаларида, йиғинларда, клубларда анча-мунча концертлар бериб, халққа манзур бўла бошлаганимиздан ўзимиз ҳам хурсанд эдик. Орадан бирор ой ўтгач йўлланма билан Жанубий вилоятларга жўнадик. Энди сафимизда Турғун Алиматов ҳам бор эди.

Сайёр труппамиз хизмати ниҳоясига етгандан сўнг мени Муқимий номидаги театрга ишга чақиришди, бу ерда театр оркестри таркибида ишладим. Кейинчалик мақомчилар сафида ишлаб, Юнус акадан кўп нарса ўргандим. Мен Шашмақомнинг ҳамма мақомларини ижро этишда завқ билан қатнашдим, мумтоз санъатимиз хазинасидан баҳраманд бўлиб, катта мактабни ўтдим.

Шундан сўнг Дони Зокиров бошлиқ Миллий халқ чолғу ансамбли сафида хизмат қилдим. Яратганнинг меҳрини қарангки, мен ҳамма вақт яхши одамлар орасида, уларнинг суҳбатида бўлдим. Энг катта бахтим 1952 йили Маъмуржон Узоқов билан танишганим бўлди. Устозлар, танишми-нотанишми, узоқ-яқиндаги ҳамкасбларни кузатишиб юришаркан. Бир кун Маъмуржон ака шундай деб қолдилар:

— Асқаржон, най наволарингизни ҳузур қилиб эшитаман, қайсики созни қўлга олсангиз сайрашига ишончим комил, бунинг устига яхшигина овозингиз бор, агар маъқул кўрсангиз, фурсатингизга қараб, бирга хизмат қилсак ёмон бўлмасди, овозингиз ҳам чархланарди.

Бу маслаҳат менга жуда маъқул тушиб Маъмуржон ака ёнларида анча вақт бирга юрдим, у кишидан кўп нарсаларни ўргандим. Раҳматли жуда покиза, имон-эътиқодли, хайр-эҳсонли, ҳушёр инсон эдилар...

Мана бугун Асқар ака билан бўлган ўша суҳбатимизга ҳам йигирма йил ўтибди. Агар Асқар ака ҳаёт бўлганларида шу баҳор кезлари саксон ёшли нуроний отахон сифатида эл-юрт, маҳалла-кўй эъзозида юрардилар. У кишининг юриш-туришлари ўзгаларга ибрат эди. Асқар ака эскими, янгими, ҳамиша тоза усти бошда, саришта, ихчам юрарди, одамлар билан салом-аликни канда қилмасди, ким бўлмасин, эъзоз ва одоб сақлаб ҳожатбарор ҳолда сўзлашарди. Маҳаллада тўй-ҳашам ва бошқа қандай маросим ўтмасин, Асқар ака маҳалладош сифатида бош-қош бўлиб, инсоний бурчини ўтарди. Бу кишига хос фазилатлардан яна бири — ким билан мулоқотда бўлмасин, суҳбатдошидаги яхши сифатларни кўришга, хайрли ишларга мойил турарди...

Тошкент шаҳар Собир Раҳимов тумани ҳудудида жойлашган маҳалламизга ҳозир Асқар Убайдуллаев номи берилган.

Бугун Асқар аканинг ҳовлисига кирсангиз, баҳри дилингиз очилади, худди Асқар ака «Қани, бир пиёла чойимиз бор», деб табассум билан тургандек бўлади. У кишининг умр йўлдошлари Махсума опа олти ўғил, ўнлаб невара-чевaралари даврасида эъзоз топиб, уларга боболарининг фазилатлари, ибратли ишларидан сўзлаб беради.

Сотволди ЙЎЛДОШЕВ

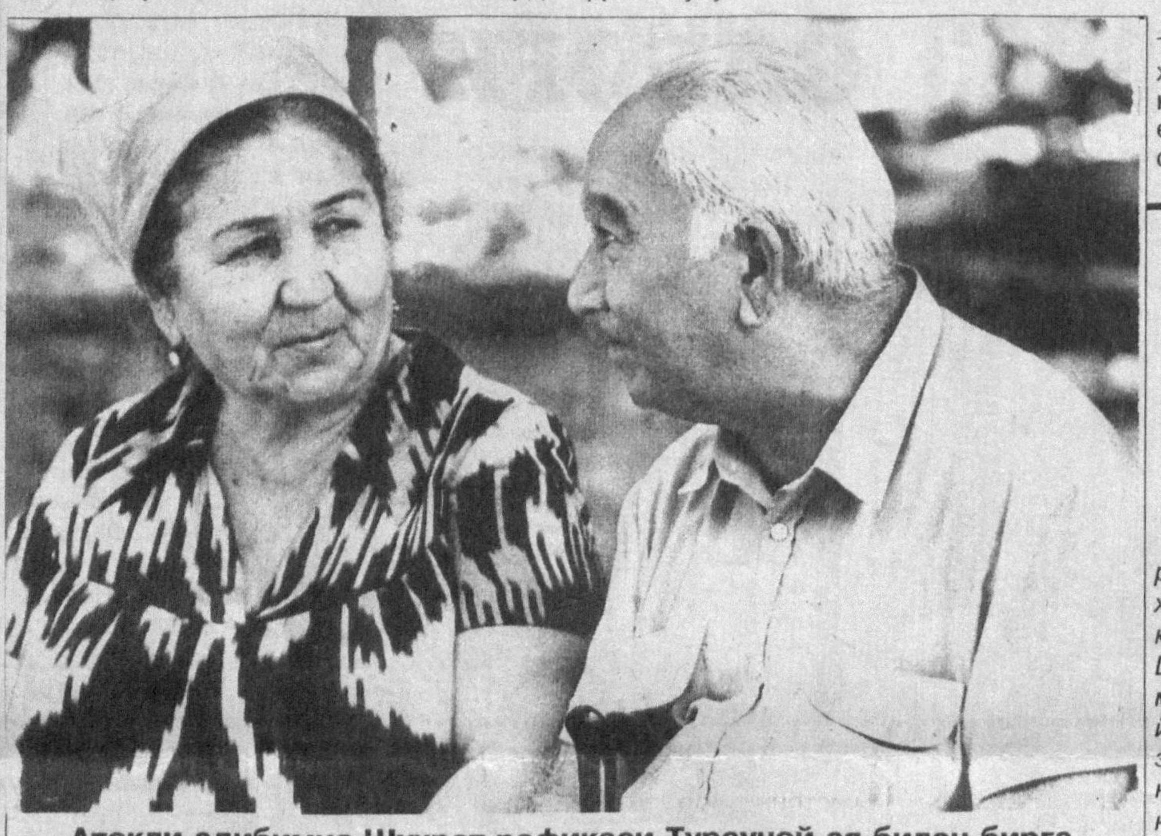

Атоқли адибимиз Шуҳрат рафиқаси Турсуной ая билан бирга.
Суратқаш С.МАҲКАМОВ архивидан

ЎТГАНЛАР ХОТИРАСИ АЗИЗДИР

Оқибатни ўйлайдиган, ўз оиласи, маҳалласи, мамлакати келажагига бефарқ бўлмаган ҳар қандай инсон учун ўтган азизларининг муборак хотиралари муқаддас саналади. Бизнинг ўзбеклигимиз меҳр-шафқатда, ҳурмат-иззатда бошқаларга ибрат бўларли фазилатларимиз ҳам аслида ўз авлод-аждодларимиз ёдини ҳамиша юрагимиз тўрида асраб юришимиздан, бир-биримизга ҳурмат кўрсатиб, қадримизни баланд сақлаб келаётганлигимиздан, деб ўйлайман. Ахир, ўзининг ота-боболарини, авлод-аждодларини бот-бот хотирлаб, улар руҳига дуо қилиб, фарзандларини ҳам шундай эзгу амалларга одатлантирган элдан ҳеч қачон меҳр-оқибат кўтарилмайди-да.

Қаранг, мамлакатимиз озод бўлгандан кейин ўзимизнинг қанча урф-одатларимиз, номлари ўчиб кетган фидойиларимизнинг шаъни-шавкати қайта тикланди. Газеталардан ўқиб, телевизордан кўриб, ноҳақ жабрланган ватандошларимиз, Иккинчи жаҳон уруши жангоҳларида қурбон бўлган мард ўғлонларимиз қисмати, жасоратидан хабардор бўлиб, уларнинг номлари абадийлаштирилаётгани, жуда улкан қадр топаётганидан қувонаман, беихтиёр кўзимга ёш келади. Бу ишларнинг савоби чексиз, ёшларимизга кўрсатадиган тарбиявий аҳамияти жуда катта бўлишига мен чин кўнгилдан ишонаман.

Отамиз, элда таникли инсон Мансур Ризаев Иккинчи жаҳон урушига жўнаб кетганларида биз ҳали бола эдик. Онам 32 ёшда эдилар, ҳаммамизни оқ ювиб, оқ тараб вояга етказдилар. Отам зиёли киши бўлгани, раҳбарлик лавозимларида хизмат қилгани, оилага, болаларга меҳри жуда қайноқ бўлгани, бизларни доим ўқишга, илм олиб, халқ корига ярайдиган инсонлар бўлиб камол топишга ундаганлари кечагидай ёдимда. Хонадонимизга Карим Зокиров, Ҳалима Носирова, Комил Яшин каби халқимизнинг севимли санъаткорлари, адиблари келиб туришарди. Оиладаги ўзаро иззат-ҳурмат, меҳрибончилик биз фарзандларнинг оқибатли, яхши инсонлар бўлиб етишишимизда асосий омил бўлган ва ана шундай шароитни, муҳитни муҳайё этиб турган киши падарибузрукворимиз эдилар. Уларнинг олижаноблиги, меҳмоннавозликларидан ҳаммамиз ибрат олишга уринардик...

Мана, орадан шунча йиллар ўтиб кетди. Ўзимиз ҳам энди отамиз, онамиз, фарзандларимиз, невараларимиз бор. Мен уларга отам ҳақида, онам ҳақида гапириб берсам жон қулоқлари билан тинглашади. Менинг хотираларим энди улар учун бир эртакдай. Аслида ҳам ёшларга ибрат бўлишга арзигулик хотираларни сўзлаб беришдан ҳеч қачон эринмаслик керак. Чунки оталар, боболар хотираси келажак авлодлар йўлини ёритиб турадиган мангу маёқ.

Бугун мамлакатимизда ўтган аждодлар хотирасини эъзозлаш бўйича жуда кўп олижаноб тадбирлар амалга оширилаётгани ҳаммамизнинг кўнглимиздаги орзуларнинг рўёби бўлди. Пойтахтимизнинг Мустақиллик майдонида қад кўтарган Хотира мажмуидаги Иккинчи жаҳон уруши қатнашчилари рўйхати орасида отамнинг ҳам исм-шарифи битилган. Отам 1942-1945 йиллар фашизмга қарши жангларда жасорат кўрсатиб курашганлар. Биз у кишининг энг охирги мактубларини 1945 йил 4 май куни олгандик. Отам Мемель шаҳрида ҳалок бўлганлар, қабрлари Лиена шаҳрида...

Мен тез-тез пойтахтимиздаги Хотира мажмуасини зиёрат қиламан. Ҳар гал отамнинг исм-шарифлари ёзиб қўйилган лавҳага кўзим тушганда қалбимни бир ғурур қамраб олади: бу урушда шаҳид бўлган халқ фарзандлари хотирасининг шу қадар эъзозланишида, номларини ўчмас қилиб лавҳаларга битилишида бош-қош бўлган муҳтарам Президентимиз Ислом Каримовдан чексиз миннатдорчилик туйғулари, албатта.

Аждодлар хотираси муборак саналган, ўтганлар ёди азиз саналган юртдан ҳеч қачон меҳр-оқибат, фаровонлик, тинчлик-тотувлик аримагай!

Сурайё БОБОЖОНОВА

СОҲИБҚАЛАМ

Илм-адаб аҳли орасида шундай ижодкорлар борки, улар фаолиятини маънавиятнинг бир соҳаси билангина боғлаб баҳолаш мушкул. Зероки, улар ўз ҳаётлари давомида кашфиётлару асарлари билан маданий ҳаётнинг барча жабҳаларига дахлдордек туюладилар. Машҳур матншуносу манбашунос, Шарқ поэтикасининг нозикбин мунаққиди, дунё адабиёти дурдоналарининг толмас таржимони, профессор Аълохон Афсаҳзод ана шундай заҳматкаш соҳибқаламлардан эди.

1961 йили Тожикистон давлат университетининг филология факултетини тугатган Аълохон оддий лаборантлик лавозимидан Шарқшунослик институтининг бўлим мудири, профессоргача бўлган заҳмат пиллапояларини босиб ўтди. Бўлажак шарқшунос олим 70-йилларданоқ буюк шоир ва мутафаккир Абдураҳмон Жомий меросини ўрганиш билан астойдил шуғулланди: Жомий лирикаси, «Лайли ва Мажнун» достонининг танқидий матнларини нашр эттирди; 6 жилдлик қуллиётини чоп қилишда иштирок этди. Нодир дастхатлар асосида шоир ижодини тадқиқ эта бошлаган олимнинг бирин-кетин «Абдураҳмон Жомийнинг «Лайли ва Мажнун» достони»(1970), «Абдураҳмон Жомийнинг ҳаёти ва ижодий мероси»(1980), «Жомий дунёқараши»(1981), «Жомий лирикаси»(1985) сингари рисолалари босилди. Бу китобларда мунаққид улуғ адиб ижодини зукколик ва синчковлик билан таҳлил қилган. Айни пайтда у XIV аср ҳамда XV асрнинг биринчи ярмидаги форс-тожик шеъриятининг поэтик хусусиятлари ҳамда анъана ва ўзига хослик муаммоларини тадқиқ этиш билан машғул бўлди. «Миллий анъана ва санъаткорнинг ўзига хослиги(1985), «Ҳофиз Шерозий»(1971), «Камоли Хўжандий»(1976), «XII–XIV асрлардаги форс-тожик адабиёти»(1983) сингари рисолалар ана шу йўналишдаги фидокорона меҳнатининг маҳсулидир.

Аълохон Афсаҳзод илмий ва бадиий ижоднинг кўп жабҳаларида соҳибқаламлик кўрсатган. Жумладан, у ҳозирги тожик адабиёти, Шарқ форсийзабон халқлари адабиётининг долзарб масалаларига доир юзлаб мақолаларнинг муаллифи, «Гулшани адаб», «Амвожи Корун» сингари мажмуаларнинг мураттиби ва 8-синф «Тожик адабиёти» дарслиги муаллифларидан бири эди.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, Аълохон Афсаҳзод жаҳон адабиётининг сара асарлари билан ўз халқини таништириш йўлида жонфидолик кўрсатган серғайрат мутаржимдир. Ж. Ж. Руссо, Ж. Б. Молйер, А. Н. Островский, Тавфиқ Ҳаким, Е. Шварц, Т. Эсенова, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий, Сарвар Азимов ва бошқаларнинг драма, роман, қиссалари Аълохоннинг «жигар қонидан бир қатрасини кам қилиши»(Саъдий) эвазига тожик халқининг маънавий мулкига айланган.

Аълохон Афсаҳзоднинг энг сўнгги ишларидан бири ҳам ўзбек адабиётига доир бўлди. Олим атоқли ўзбек шоири Собир Сайқалий (XVIII аср) ижодидан намуналар нашр эттирди, жумладан, унинг «Карбало қиссаси»ни Эронда чиқадиган «Ҳамзабонон»(тилдошлар) журналининг 1998 йил 3-сонида асл ҳолида эълон қилди ва шоир ҳақида мақола ёзиб, илова этди.

Аълохон Афсаҳзод ўзбек адиб ва олимларининг яқин дўсти эди. Унинг Жомий ва Навоий дўстлиги ҳақидаги кўпгина мақолалари, ҳозирги ўзбек ҳикояларидан қилган таржималари фикримизни тасдиқлайди. Бугина эмас, у академик Азиз Қаюмов, профессорлар – Ш. Шомуҳамедов, Абдуқодир Ҳайитметов, нуктасанж навоийшунос Ёқубжон Исҳоқов билан яқин дўст, ижодий ҳамкор бўлган; Ўзбекистон Фанлар академиясининг Навоий номидаги Тил ва адабиёт институти қошидаги адабиётшунослик бўйича номзодлик ва докторлик унвонлари берадиган илмий кенгаш йиғилишларида кўп ўзбек олимлари тадқиқотларига ҳакамлик қилган эди. Олим биз билан ўзаро суҳбатларда ўзбек ва тожик халқлари орасидаги маданий, адабий ҳамкорликни янада кучайтириш, мустаҳкамлаш ҳақида қайғурар, ўзбек шоирларининг форсий меросини, тожик шоирларининг туркий шеърларини алоҳида китоблар сифатида нашр этишни, ҳозирги ўзбек шеърияти антологиясини яратишни режалаштирарди. Афсуски, бемаҳал ўлим (1998) дўстимизнинг бу хайрли ниятларини барбод этди.

Ҳар гал мумтоз адабиёт ҳақида бирон-бир саҳифани қоралашга ўтирсак, кўз ўнгимизда қадрдон дўстимиз Аълохон Афсаҳзоднинг сиймоси ва китоблари намоён бўлади. Демак, унинг руҳи асарлари, дўстларию шогирдлари билан ҳамиша ҳамдаму ҳамроҳ яшаб келмоқда.

Ҳамиджон ҲОМИДОВ,
Нажмиддин КОМИЛОВ

ГУВОҲЛАР АЙТГАН ҲАҚИҚАТ

Бу воқеаларнинг бўлиб ўтганига салкам 50 йил тўлай деб қолди

Кейинги йилларда тарихимизни ўрганишга, уни холис ва ҳаққоний таҳлил қилишга эътибор кучайди. Шу билан бирга Ватанимиз озодлиги ва истиқлол йўлида жон фидо этган зиёлилар, маърифат, маънавият аҳллари номларини, шўро тузуми даврида қатағон қилинган инсонлар хотирасини абадийлаштириш борасида кўплаб ишлар қилинмоқда. Шу мақсадда Тошкентнинг Юнусобод туманида «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмуаси барпо этилмоқда. Президентимиз ташаббуси билан яратилаётган бу майдонда мустамлакачилик даври қурбонларининг исми шарифлари хотира лавҳасидан жой олади.

Хўш, ушбу хотира майдони нега айнан Юнусободда, телеминора яқинида барпо қилинмоқда? Бунинг маълум сабаблари бор. Аввало, бу ерда қатағон даврининг бегуноҳ одамлари қирғин қилинган қатлгоҳлар бўлган. Қолаверса, бу қатлгоҳларда халқимизнинг улуғ, маърифатпарвар, зиёли одамлари кўплаб қатл этилган. Шу учун бу жой муқаддас масканлардан ҳисобланади. Бу ҳақда ўша воқеаларни кўрган, билган одамлар шундай гувоҳлик берадилар.

Хусан ТОЖИБОЕВ ҳикояси:

— Мен 1953 йилда Алвасти кўприк яқинидаги (Юнусободдаги Телеминора атрофларида) 5-ғишт заводида ағдарма машина ҳайдовчиси бўлиб ишлардим. Унда заводга ғишт учун тупроқ таширдим. Тупроқни биз шаҳар чеккасидаги турли жойлардан олардик. Алвасти кўприк яқинидан тупроқ олиш навбати етганида шу ерда яшовчи Олим ака деган одам бизни «Болаларим, бу жойда икки чуқурлик, ўра бор, агар тупроқ олаётганларингда шу ўралар очилиб қолса, хоҳ кундузи, хоҳ кечаси бўлсин, мени чақиринглар. Ўша ўраларга 1937—1938 йилларда кўплаб одамлар олиб келиб отилган. Уларнинг суяклари, ҳоклари сизлар олаётган тупроқ орқали ғиштга қўшилиб кетмасин. Суякларини йиғиштириб олайлик», деб огоҳлантирди.

Олим аканинг ҳикоя қилишича, у киши бу ерларда 20-йиллардан бери яшар экан. У пайтлари бу масканлар шаҳарнинг энг чекка, овлоқ жойлари бўлган. Шаҳарликлардан айримлари деҳқончилик қилиш учун баъзан бу ерга ёзда чиқишган. Кўп жойлар ташландиқ ҳолга келиб қолган. Қўрқинчли жойлар бўлгани учун бу ердаги кўприкни «Алвасти кўприк» номи билан аташган. 30-йиллардаги қатағонлар пайтлари кўп одамлар мана шу чуқурлик ва ўраларга олиб келиниб, ҳеч кимга билдирмасдан отиб ташланган. «Биз ўша пайтлари отилган ўқларнинг ҳисобига қараб нечта одам ўлдирилганлигини билардик. Баъзан уларнинг оҳу фарёдлари ҳам эшитилиб қоларди», деб эслаганди Олим ака.

Ҳақиқатан, бир-икки кун тупроқ олганимиздан кейин иккита чуқурлик, ўра чиқди. Олим акани чақирдик. Чуқурликда одамларнинг майитлари устма-уст қалашиб ётарди. Улар ўша отилган пайтда қандай бўлса, шундай шаклда, ҳолатда эдилар. Уларнинг устки кийимларига қараб кимлигини аниқласа ҳам бўларди. Бироқ чуқурликнинг усти очилганидан кейин у ердагиларнинг шакли ўзгариб, бир ҳовуч суякка айландилар. Бир ўрадан бир неча юз одамнинг суяги чиқди. Иккинчи чуқурликдан эса ундан ҳам кўпроқ одамнинг суякларини йиғиб олдик. Мен уларнинг бош чаноғи суягига эътибор бердим. Олим ака айтганидек, уларда ўқ излари бор эди.

Мени ҳайратга солган яна бир нарса шу бўлдики, маҳбуслар кийимларининг аксарияти бус-бутун сақланган экан. Ички кийимларига бироз зарар етган бўлсада ташқи кийимлари — жужунча, тўн, белбоғлари ўз ҳолича эди. Шунингдек, уларнинг оёқ кийимлари махси-ковушдан, сариқ ағдарма, баланд пошнали қизил этиклардан иборат экан. Баъзи одамларнинг кийимларига қараб бухоролик ёки самарқандлик, фарғоналик ёки хоразмлик эканлигини ҳам ажратса бўларди. Отилганларнинг кийимлари озодалигидан ҳайрон қолганмиз. Шундан бу ерда 1938 йилда отилганлар зиёлилар, раҳбарлар, ижодкорлар бўлганлигини пайқаш қийин эмасди.

Ўшанда ҳар хил кийимлар орасида масжидга чиққанда кийиладиган чопонлик, духоба дўппили майит кўпроқ эътиборимни жалб қилган. Мен уни бирор масжиднинг имоми ёки қориси бўлса керак, деб ўйлаганман. Лекин унинг бу зиёли одамлар орасига тушиб қолганига ҳайрон бўлганман. Энди орадан йиллар ўтиб, кўп нарсаларга ақлим етиб, оқу қорани таниб, ўйлаб қарасам, ўша майит таниқли ёзувчи Абдулла Қодирийники бўлганлигига шубҳаланмайман. Негаки, у кишининг суратларидаги эгниларидаги кийимларга, ўшанда кўрганим кийимлар ниҳоятда ўхшайди. Ўшанда чирий бошлаган қоғозлар ва ёзувлар ҳам чиққан. Афсуски, уларнинг бирортасини ўқиб бўлмаган.

Биз биринчи ўрадан, чуқурдан бир неча юз одамнинг суягини йиғиштириб олганимиздан кейин уларни машинада Юнусободдаги Оқ ота қабристонига олиб борганмиз. Орадан уч-тўрт кун ўтганидан кейин иккинчи чуқурдаги суякларни ҳам юклаб Оқ ота қабристонига олиб борганман. Гапнинг рости, ўшанда бу суякларни олиб бориб тўкишга қўрққанман. Бу ҳақда Олим акага айтганман. Суякларни қўлма-қўл олиб ерга қўяйлик, деганман. Шунда Олим ака менга тасалли бериб: «Сен, ўғлим, бундан қўрқма, Шусиз ҳам сен бу бегуноҳ одамларнинг руҳларини шод қилдинг, савобга қолдинг. Уларни бизлар жаноза ўқиб ерга жойлаймиз», деган. Шундай қилиб, 15 йилдан кейин шаҳидларнинг хоклари Оқ ота қабристонида мангу ором топган.

Мана, бу воқеаларнинг бўлиб ўтганига салкам 50 йил тўлай деб қолди. Лекин бу воқеалар ҳамон кўз ўнгимда. Ахир мен 23 яшар йигит бу даҳшатларни ўз кўзим билан кўрганман. Унинг гувоҳиман.

Саидумар ҲИКМАТОВ ҳикояси:

— Мен 1959—1970 йилларда ҳозирги телеминора яқинида бўлган ғишт заводида директор бўлиб ишлаганман. Ундан олдин шу заводнинг карьер бўлими бошлиғи сифатида хизмат қилганман. Ҳақиқатан, 1953 йилда Алвасти кўприк яқинидаги жойлардан тупроқ олаётганимизда бу ерларда 30—50-йиллар оралиғида қатлгоҳ бўлганлигини аниқлаганмиз. Бу қатлгоҳда 30-40-йилларда кўплаб одамлар шаҳид этилган. Ўша пайтларда бу ерларнинг ҳаммаси овлоқ, пастқам, одам оёғи етмаган жойлар эди.

Менинг бу фикрларимдан баъзилар шаҳид кетганларнинг хоклари, суяклари тупроқ билан қўшилиб ғишт бўлиб кетган экан-да деб ўйлашлари мумкин. Йўқ! Биз ўша пайтларда қатлгоҳлардан чиққан барча суякларни, уларнинг қонлари томган тупроқни ҳам йиғиштириб Оқ ота қабристонига олиб бориб кўмганмиз. Бунга мен гувоҳман, Оллоҳ шоҳид!

Бундай қатлгоҳлар оз бўлганми дейсиз? Уларда қанча бегуноҳ инсонлар бекафан кўмилганлар. Уларни эслар эканман, мамлакатимиз пойтахтида мана шундай хотира ёдгорлиги мажмуаси барпо этилаётганлигидан ниҳоятда қувонаман. Бу мажмуада аждодларимизнинг ёди, шаҳид кетганларнинг хотираси қайта қад ростлайди. Келажак авлодлар бу ерга ташриф буюрар эканлар, истиқлол осонликча келмаганлигини, халқимиз уни катта курашлар эвазига қўлга киритганлигини яққолроқ англайдилар.

Ўтмишини улуғлаган инсонлар келажагини ҳам улуғлаши айни ҳақиқатдир. Демак, мустақил юртимизда барпо этилган «Шаҳидлар хотираси» ёдгорлик мажмуаси ҳам тарихнинг ёрқин саҳифаси бўлиб қолади.

К. МУҲАММАД ЁҚУБ

Бир шеър таҳлили

ТОНГ, ТОШКЕНТ ВА ҒАФУР ҒУЛОМ

XX аср ўзбек шеъриятида шоҳ шеърлар кўп. Улар ҳар бири ўз ранги, ўз тароватига эга. Шундай шеърлардан бири «Тошкент».

У 1946 йили яратилган, сарлавҳаси остига «12 декабрь, соат 6, тонготар», деб аниқ қайд этилган. Демак, мазкур кун, айниқса, унинг тонготар палласи асарнинг маъно-мазмун йўналишини белгилайди. Шеърдан жонажон шаҳарнинг тонготар нафаси шундоқ уфуриб туради. Шеър дунёга келган дақиқалар нафаси ҳам.

Шеър оғир бир дарддан (урушдан) фориғ бўлган юрт, улкан шаҳарнинг сўз билан чизилган портрети, ҳам поэтик манзараси, ҳам поэтик мадҳиясидир. Оқсоқол адибимиз Саид Аҳмад гувоҳлик беришича, Шоир ўзи айтар экан:

— Шоирлик ишқи дилимга тушмаганида, албатта, рассом бўлардим.

Ҳар касб ва ҳунар соҳибининг ўз нигоҳи бор. Рассом нигоҳи алоҳида нигоҳ. У воқеликни ранглар уйғунлигида кўради. «Тошкент» шеърида икки нигоҳ — шоир ва рассом нигоҳи уйғунлик касб этган.

Шеър авваламбор ташқи тузилиши жиҳатидан ўзига хос. У жуфт — она-бола бандлардан ташкил топган. Она бандлар 14 ҳижоли(7+7), бола бандлар 7 ҳижоли мисралардан иборат. 14 бўғинли мисрада истифода этилган маъно, чизилган тасвир 7 бўғинли мисрадагидан кескин фарқ қилади. Лекин ушбу фарқ шундай уйғунликда берилганки, она-бола бандлар айни биргаликда бадиий бутунлик касб этади.

Уфқнинг этагида майин
қизиллик ўйнар,
Сўнгги кулимсаш билан
Зуҳра ҳам термулади.
Тарновда ўсмир чумчуқ
қанотини тузатар,
Кампир ҳовли саҳнида
ивирсилаб юради.

Майсаларнинг сочига
Қиров қўниб қолибдир.
Булоқнинг ҳоври кетиб,
Лаби тўнғиб қолибдир.

Шеърнинг дастлабки она банди буткул умумийдан хусусийга, коинот гумбазидан ерга, чор-атрофдаги ҳаётга энишни ифодалайди. «Уфқнинг этагида майин қизиллик ўйнар...» – бу ҳали ўзи йўқ, лекин қайлардандир ўз элчиларини юбораётган Қуёш, «сўнгги кулимсаш билан» хайр-хўшлашаётган тонг юлдузи Зуҳра. Тирик табиат «ўсмир чумчуқ»да, тирик инсоният ҳовли саҳнида ивирсилаб юрган кампирда ўз тимсолларига эга бўлаётир. Бу ўринда, ўзаро зиддиятли, зид образларга диққат қилайлик. Кун туғилмоқда. Қуёш чиқиб келаётир, у туннинг сўнгги вакили Зуҳрага ўз тахтини тарк этишга ундамоқда. Нега шунчаки чумчуқ эмас, айнан «ўсмир чумчуқ»? Чунки у кейинги сатрдаги кампир билан мутойибага киришмоқ, ҳаётнинг ранго-ранг манзарасини (бирхиллик кўзни ҳам, ақлни ҳам чарчатади) чизмоқ учун майдонга чиқади — ўсмир чумчуқ ва кампир. Ўсмир чумчуқ кўкка учишга шайланиб қанот тузатса, кампир ивирсилаб ерда юради. Яна такрорлаймиз, бу енгил мутойиба, ундан чуқур рамз излаш ножоиз, ҳойнаҳой.

Шу ўринда яна домла Саид Аҳмад сўзларини эслайлик. «Бу шеър худди рассом ажиб бир манзара қаршисида туриб, бўёқлар билан чизган суратга ўхшайди». Шоир шундай бўёқлар топадики, улар бир-бири билан ёнма-ён келиб, бири-бирига уйқашиб, бири-биридан фарқланиб ёркинлик кашф этади.

Энди диққатни бола бандга қаратамиз. Дастлабки таассурот — бола онасига унчалик ўхшамайдигандек. «Майса» ва «булоқ» шеър саҳнида қандай пайдо бўлиб қолди? Бунда яна аввалги тамойил — тепадан пастга эниш кузатилади: шоир диққати бевосита ерга қаратилади. Қиров босган майсалар ва лаби тўнғиган булоқ — кеч куз, эрта қишдаги ҳолатлар, тонготардаги табиий манзаралар. Иккинчидан, улар ҳовли саҳнида ивирсилаб юрган кампирнинг оқарган сочларию, ҳоври кетган нафасига нозик ишорадек, яъни назокат билан енгил, сезилар-сезилмас қилинган ишора. Гўёки кўз қисилади. Ғафур Ғуломчасига.

Қандай қилиб лирик шеърга жонли ҳаёт манзараларини жойлаш, сиғдириш мумкин? Балки шу ҳол талаби билан она-бола бандлар дунёга келгандир. Шеърда бир тафсилот ипига бўйсунадиган воқеабандлик йўқ, лекин Шоирнинг учқур нигоҳи меҳварида бирлашган турфа ҳодиса ва ҳолатлар борки, улар шеър шодасига тизилгач, ажиб бир манзара ва нажиб бир кайфият ҳосил қилади.

Шоирнинг ярим очиқ айвонидан кўриниб турадиган Суворов мактаби, унда шинели елкасини чўткалаётган Саша, Хадрадан ғийқиллаб ўтаётган трамвай, заводларнинг дудлари, нон комбинат печидан тарқалаётган иштаҳали ҳидлар,

Суратда: академик шоир Ғафур Ғулом мухлислари **(чапдан ўнгга) Мажид Ҳасаний, Ўлмас Муҳиддин ва Александр Наумовлар билан. 1963 йил 20 май**

аэродромдан шарқу ғарб, шимол томон учаётган самолёт, ўзбек трассасидан «манглайи тонгни ёриб»(образни қаранг!) қатор бўлиб кетаётган пахтачи машиналар, вокзалда омон-эсон уйига қайтган йўловчи, мутахассислар уйида тонггача бедор ишлаган инженер Попов ва туғруқхонада чақалоқнинг йиғиси — «Қуёш билан баробар кўз очди янги одам». Буларнинг ҳаммаси шоир нигоҳидан ўтади, у ерда аллақандай нурга чўлғаниб, ёқимлилик, сеҳр касб этиб, борлиқнинг бир парчасини сўзда муҳирланган оний ва поэтик тарихига айланади.

Шеър одоғлаб боради. Қуйидаги қўшбандда шоир ўзини бирров кўрсатади. Шу пайтгача шеърнинг айтувчиси, субъекти кўзга кўринмасди, аниқ-қизғин, тиниқ манзаралар бор эдию, уларни чизган мусаввир гўё беркингандек, саҳна ортида эди. Энди у ўз «мен»и ва турмуш тарзи билан кўзга ташланади:

Кўчада қий-чув кўпди, нима
гап? – деб қарадим,
Олмоснинг сиёҳини тўккан
эмиш Хадича.
Мактабга кетар эди болалар
туркум-туркум,
Соат ҳам 8 ярим, қаранг-а,
ҳа дегунча.

Тонг смена алмашиб,
Офтоб ҳам найза бўйи,
Ана энди бошланар
Кундузги меҳнат тўйи.

Шу ерда биз шеър ичида кечган вақтнинг аниқ сарҳисобини қиламиз. Тонготар 6да бошланган шеър 8 яримда ўз ниҳоясига етмоқда. Шеърга кундалик ҳаётнинг одми, жонли манзараси кириб келади. Бундан у янада тансиқ ва кўнгилга яқин бўлиб қолади.

«Кундузги меҳнат тўйи» билан шеърга нуқта қўйиш мумкин эди. Лекин шоир яна икки жуфт банд ёзиб, шеърни икки қиррали хулоса билан якунлайди. Бири — поэтик-фалсафий якун, иккинчиси — Тошкент шаънига битилган тантанавор мадҳ. Аввал биринчи хулосани кузатайлик. Айтмоқ жоизки, шеърнинг ҳиссий-фалсафий ўзаги ушбу қўшбандда. Бунда шоирнинг илҳомий ҳолат парвози шу қадар юксаладики, оқибатда унинг поэтик юксаклиги фалсафий теранлик билан қўшилади. Поэтик маъно гўё қаймоқ боғлайди.

Шунча тасвиру ташбеҳлар ватани қаерда? Жонга сучук бу шеър қаердан туғилаётир, қайси оламлардан қуйилаётир? Бундай саволлар ижодкор онгида ғайри шуурий равишда бир лаҳза пайдо бўлиб, ўзига жавоб излайди. Жавоб қоғозга ёғилади:

Бир умрлик севгининг
майда жузъидир бўса,
Бир бўсаи субҳнинг
қадридек кичик бу шеър.

Бўса ҳамма замон шоирлари томонидан мадҳ этилган, таърифу тавсиф қилинган. Аммо бизнинг Шоир наздида бўса нима бўпти, у — «Бир умрлик севгининг майда жузъидир», холос. Чунки севги шу қадар азизу мукаррамдир. Шу сабаб кейинги сатрлар авваламбор «Бир умрлик севги»га тааллуқли, ундан кейингина шеър қаҳрамони Тошкентга:

Сени мақтамоқ учун умрим
тонготар бўлса,
Субҳи дамдек тотади
жонимга сучук бу шеър.

Бундаги таносиб сўзлар (тонготар – субҳидам) рақсига маҳлиё бўлишни ўқувчига ҳавола қилиб, илгарилаймиз, шеър сўнгигига яқинлашамиз. Бола банд она банд бағридан куч ва илҳом олиб, тантанавор, қатъий жаранглайди:

Туганмас хазинангдан,
Тинмай қазганим бўлсин,
Шеър ёзганим бўлсин,
Шеър ёзганим бўлсин.

Кейинги икки мисра такрор ва чўзиб айтилиши билан (шеър шеъ-ер тарзида талаффуз этилиши лозим, акс ҳолда турок бузилади) сўзлар сеҳр-жозиба касб этиб, қандайдир салобат ва ҳикмат ҳосил қилмоқда. Қайта ўқинг, ўзингиз ҳам ишонасиз, азиз ўқувчи.

Ушбу сеҳр, салобат ва ҳикматдан сўнг келган пойтахтимиз ҳақидаги мадҳия сатрлар узукка кўз қўйгандек ярашиғлиқ:

Бебаҳо Тошкентимиз,
наҳоринг кундуздан шан,
Меҳнаткаш, мунис, ўртоқ,
қадрдон дўст, эмакдош.
Қиши-ёз, кузи-баҳор,
туни-кунидан равшан,
Лондон, Париж, Румога
алишмайман кўҳна Шош.

Муқаддас башар элин
Кўркисену бахтлисен,
Шарқда ёруғ дарича,
Ўзбек пойтахтисен.

Синчков ўқувчи, агар эътибор берган бўлсангиз, бу ерда аслиятдаги «совет» сўзини «башар» билан алмаштирдим. Бунда мен ҳақиқатга зид бордим ёки тарихийликни буздим, деб ҳисобламайман, аксинча, ҳақиқат қарор топди, дейман. Бу каби ўзгартишлар бир қонуният мавжудлигидан дарак беради: таги бақувват, асли бутун шеърлар, улар қандай замонда яратилган бўлмасин, худди тирик организм каби янги шароитда ҳам яшовчанлик иқтидорини намойиш этади. Бадиий бутунлик шундай мустаҳкам иморат эканки, у жузъий таъмирдан лат емайдигина эмас, ҳатто кучаяр ҳам экан. Бундай асарлар асл тикланиш замонини кутиб ётар, балки.

Яна «Тошкент»га қайтамиз. Унда эса Шоир қалби «бир умрлик севги» оғушида маст. Бу қалб тубида жавоҳирлар лак-лак. Улар юзага чиқиб, ўз сеҳру латофатини кўз-кўз қилишга мунтазир. Фақат бир умрлик улуғ севги билан ўралган қалбгина «бебаҳо Тошкентимиз»нинг мусаффо тонгини соф, тонгги шудрингдек шаффоф чизгилар ила чиза олади. «Тонгнинг мушфиқ қўйнида»ги шаҳар қанчалик кўркам бўлса, кўҳна Шош бағрига бурканган бу тонг ҳам шу қадар сулувдир.

Тонг, Тошкент ва Шоир учлиги яхлитлигидан яралган бу шеър шеърсевар авлодлар жонига ҳар дамги субҳидамдек сучук. Зеро, ўша субҳидам жаҳоний мусиқага чевриլган ажиб бир тонг — хос тонг эди. Филҳақиқат

Рубобий пардаларнинг
Оҳангида тонг отар...

Сувон МЕЛИ

ОЙБЕК ҲАЙРАТИ

СУРАТДА: адиблар Ойбек ва Абдулла Қаҳҳор

Бу воқеа олтмишинчи йилларда юз берган эди.

Абдулла Орипов бошловчи ёш шоир эди. У бизнинг хонадонимизга тез-тез келиб турарди. Биз қизиқ-қизиқ суҳбатлар қурар эдик. У ёш бўлса ҳам аллақачон адабий жамоатчилик эътиборига тушган шоир эди. Одатда мевали дарахтга тош отилади. Абдуллажон ҳам ўша вақтда айрим шеъри учун гап эшитиб, мунаққидлардан устма-уст, тинимсиз даккилар еб юрган эди.

Иттифоқо, ўша пайтларда у Ёзувчилар уюшмасига аъзо бўлиш тараддудида эди. Уюшмага аъзо бўлиш учун камида учта адибдан тавсиянома олиш керак. Иккаламиз маслаҳатлашиб, битта тавсияномани устоз Ойбек домладан олиш керак, деган қарорга келдик. У пайтларда машҳур адиблар билан учрашиш биз каби ёшларга анча қийин эди. Абдуллани-ку гапирмаса ҳам бўлади. Ғафур акага, Ойбек домлага, Миртемир муаллимга дуч келиб қолса, қўллари-ку майли-я, тиззалар ҳам қалтирар эди. Устозларнинг ҳурмат-эътибори баландлигиданми ёки уларга нисбатан меҳрандишаси юксаклигиданми, шундай баланд туйғулар таъсирида улар билан юзма-юз бир-икки оғиз гаплашишни мушкул деб билдими, ишқилиб Абдулла Ойбек домланинг ҳузурига мени ҳам бирга боришга кўндирди.

Ўшанда Ойбек домла хасталиги учун қўллари титраб, ёзишга қийналар эди. Мен домла Абдулла ҳақида тахминан нима дейишини, қандай тавсия беришини ўйлаб, домланинг номидан тавсиянома ёздим. Уни 3-4 нусхада мошинкада кўчириб, тахт қилиб олдим. Сўнг Абдуллани бошлаб, Ойбек домланинг ҳузурига бордим. Мен у хонадонга иш юзасидан илгари кўп марта борганим учун сал дадилроқ эдим. Ҳовли ҳар доимгидек саранжом-саришта. Дарвозахонадан кираверишда, рўпарада Ойбек домланинг ижодхонаси эшиги ланг очиқ. Бизни ҳар галгидек Зарифа опа кутиб олди. Опа бизнинг муддаомизни билгач:

— Домлангиз ўзларида, — деди.

Ичкарига кираяпмиз. Абдулла қаттиқ ҳаяжонда. Мен унинг ҳолатини дарров фаҳмлаб, гапни чалғитдим...

Ҳовлининг ўнг томондаги бурчагида бир оҳу боласи бизларга сергак қараб турар, иккита каклик қур-қур қилиб, бир-бирига суйкалиб ўйнар эди. Абдулла иккаламиз уларни кўриб, бир пас анграйиб қолдик. Биз гўё шаҳарда эмас, қишлоқда, тоғу даштларда юргандек бир кайфиятга тушдик. Бу манзара бояги ҳаяжонларимизни жиловлаб қўйган эди. Худди шу пайт бундай қарасак, Ойбек домла ижодхонасидан чиқиб, биз томонга келаётганини кўрдик. Қалин қора сочлари тўлқинланиб, Андижон дўпписининг тагидан чиқиб кетай, чиқиб кетай деб турибди. Катта-катта қора кўзларида қандайдир бир меҳр барқ урарди. Эгнида сур лавсан кўйлак, қора нимча, йўл-йўл пижама.

— Келинг! Келмайсиз! — деди зўр-базўр сўзлаб Ойбек домла.

Иккаламиз ҳам тахтадай қотиб қолдик. Хуллас, Ойбек домланинг ўзи бизларни ижодхонасига бошлади. Шундай кираверишда юмалоқ устол атрофида тўртта устул турган экан. Домланинг ишорасидан сўнг биз эшик томондаги икки устулга ўтирдик. Оғир сукунат чўкди. Нима дейишимизни билмаймиз. Ойбек домла эса ногирон бармоқлари билан қандайдир бир оҳангда устолни чертиб, бизнинг оғзимизни пойлаб ўтирибди. Абдуллага қарасам, ҳалиям титроғи босилмаган, тоғ оҳусидек «ҳайт» деса қочадиган ҳолатда ўтирибди. Ноилож юрак ютиб, мен гап бошладим:

— Домла, мана бу йигитча сизнинг кенжа шогирдларингиздан... Ажойиб шеърлар ёзади. Шунга олдингизга келувдик, бир тавсиянома берасизми деб...

Домлада забон йўқ. Катта-катта қора кўзлари билан бир менга, бир Абдуллага тикилиб, жим ўтирар, нимадир дегиси бор-у, лекин айтолмасди. Алламаҳал ўтгач, мен тайёрлаб, мошинкамда кўчириб келган тавсияномани домланинг олдига суриб қўйдим. У киши тавсияномани жим ўқиб чиқди. Ўқиб чиқди-ю, яна устолни қандайдир оҳангда черта бошлади.

— Хўш домла, нима дейсиз энди?

Домла бир оз ўйлаб тургач:

— Мен бу шоирни билмайман, — деди. — Ўқимаганман.

Мен аҳволни тезгина фаҳмлаб, Абдулла ҳақида билганларимни домлага гапира бошладим. Кўриб турибман, негадир биздаги ҳаяжон домлага ҳам ўтган эди. Мен гап тизгинини бўшатмай:

— Қани, шоир, домлага янги шеърларингиздан бир ўқиб беринг, — дедим.

Бундан сал аввалроқ Абдулла қандайдир муносабат билан Арманистонга бориб келган, сафардан сўнг бир ажойиб шеър битган эди. У ўша шеърни маромига келтириб, дадил ўқий бошлади. Шеър авжига чиққан сайин Ойбек домланинг катта-катта қора кўзлари бадтар чарақлаб, ногирон қўллари билан қалам қидириб, чўнтакларини пайпаслай бошлади. Мен чаққонлик билан домлага дарҳол ручка тутқаздим. Домла ҳозиргина ўқилган шеър таассуротини аримай туриб, мен тайёрлаб келган тавсиянома тагига қўллари титраб «Ойбек» деб имзо чекди.

Домла ниҳоятда хурсанд ва бахтиёр эди. Бизнинг хурсандчилигимиз домланикидан ортиқ бўлса ортиқ эдики, кам эмас эди.

Менинг назаримда, Абдуллажон бутун ижоди, чоп этилган китоблари учун эмас, «Арманистон» ҳақида ёзган биттагина шеъри учун Уюшмага аъзо бўлиш ҳуқуқини олган эди. Бас, маълум бўлдики, Уюшмага аъзо бўлиш учун ўнлаб ўртамиёна китоб чоп этиш эмас, битта аъло шеър ёзишнинг ўзи кифоя экан.

Бизнинг устозларимиз Ойбек домла, Ғафур ака, Миртемир муаллим, Шайх акалар мана шундай эдилар. Илоё уларнинг жойлари жаннатда бўлсин, охиратлари обод бўлсин!

Носир ФОЗИЛОВ

ЭРКА СЎЗНИНГ ЭГАСИ ЭДИ

Туроб ака шоир бўлиб, элининг кўнглидаги сўзни топиб айтган чоғларда мамнун бўларди

1958 йил. Университет талабаларимиз.

Бир куни сабоқдошимиз гап топиб келди: «Ёзувчилар уюшмасида катта мушоира бўлар эмиш». Дарҳол дарсдан «қуён» бўлиш йўлини излай бошладик. Бирданига «бошимиз оғриб қолди» ва... аудиториядан базўр юриб чиқдигу Ёзувчилар уюшмаси томон учдик.

Ҳаллослаб етиб борсак, кичкина залга одам тўлибди, бўш жой йўқ. Биз кираверишда, йўлакда «деворни суяб» турavердик.

Мушоира бошланди. Биз китобларини ўқиган, бироқ ўзларини кўрмаган аллома шоирларимизнинг аксарияти шу ерда экан: Ғафур Ғулом, Миртемир, Шайхзода, Собир Абдулла...

Сўз Собир Абдуллага берилди. Собир ака минбарга чиқди. Бир варақ қоғозга қайта-қайта қаради, кейин залга ўгирилди. Хаста товушда оҳиста деди:

— Туроб, сен ўқиб бера қол...

Гур кулги кўтарилди.

— Ғазални Собир ёзсин, Туроб ўқисин, — деб кимдир учириқ қилди.

Минбарга ўрта бўйли, кулча юз, сочлари типратикан найзасидек тиккайган киши чиқди. Ийманиб кулганча Собир аканинг қўлидан ғазални олди ва жарангдор, ўткир, ёқимли овоз билан ўқий кетди.

Ғазал тугади. Чапак бўлди. Назаримда бу олқишнинг ярми Туроб акага аталган эди. Ўшанда у киши ҳали қирққа кирмаган қирчиллама йигит эди, довруқли шоир эди. Таниқли воиз ва сухандон эди.

Аста-секин Туроб акага яқинлашиб, у киши билан ака-ука бўлиб кетдик. Туроб акада одамни ўзига тортадиган ажиб бир хислат бор эди: хайрибир хислат бор эди: хайри-хоҳликми, дилкашликми, оқкўнгилликми...

Устоз эркаланиб гапирар, эркаланиб ёзар, биздек шогирдларини суюб эркалар, биз ҳам баъзан талтайиб кетиб, устозга эркалик қилардик. Бир сафар Туроб аканинг янги қўшиғи пайдо бўлди. Қўшиқ «Бир ажойиб юртимиз бор» деб бошланади. Бу қўшиқ ҳам Туроб аканинг барча қўшиқлари каби дарров оғизга тушди, ҳофизлар бирин-кетин айта бошладилар. Биз Туроб акага ҳазил қилмоқчи бўлдик. Раҳматли дўстим Анвар Эшон, яна кимдир, учовлон қўшиққа пародия тўқидик:

Бир ажойиб юртимиз бор,
Ярми кампир, ярми чол,
Ярми саҳро, ярми жаннат,
Ярми ўтлоқ, ярми — мол...

Туроб ака пародияни эшитиб, мириқиб кулди. «Давомини ҳам тўқинглар-да энди, ё ҳашар қиламизми?», деди. У пайтлар Туроб аканинг ёшидаги атоқли шоирларга пародия ёзиш одат саналмас эди. Ёзилган тақдирда дўпписини ечиб, туғилган қишлоғингизгача қувиб борарди.

Умуман, Туроб ака қувноқ, дилкаш, камтар, такаббурликдан олис, мағрур инсон эди. Кўришганда қўлингизни бир озгача қўйиб юбормас, қизиқ бир гап ё нозик мутойиба ила димоғингизни чоғ этар, бундан ўзи ҳам роҳатланарди.

Сув ичирмасга сут ичир, деган гап атай Туроб ака учун ўйлаб топилгандек эди. Билишимча, дўстларига қандай хизмат қилса, рақибларини ҳам рози қилишга уринарди. Бир куни сўрадим: «Ака, фалончини нега бунча эркалатасиз, у сизни унча ёқтирмайди?» Туроб ака кулди: «Унча ёқтирмаса, демак, сал-пал ёқтирар экан-да. Кел, шуям хурсанд бўлсин, Туроб мени олалади демасин. Кенгроқ бўлаверайлик, кенгга-кенг дунё...».

Биз кейинги пайтда ҳалимлик, ҳилм деган сўзларни камроқ ишлатадиган бўлиб қолдик. Энди билсам, ҳалимлик Туроб аканинг инсоний мезони экан. У киши катта-катта лавозимларда ишлади. Аммо бировга қаттиқ гапирганини, бировни изза қилганини эшитмаганман. Жуда хафа бўлиб кетса «Яхши иш бўлмади-да, ўртоқ», деб лабини тишлаб ўйланиб қоларди.

Туроб ака бошлиқ бир вилоятга ижодий сафарга бордик. Учрашув айни авжига чиққанда бир ёзувчимиз аразлаб Тошкентга қайтиб кетди. Туроб ака унинг ортидан таассуф ила қараб қолди: «Яхши қилмади бу. Адабиётнинг обрўсини тўкди». Собир инсон эди раҳматли.

Асқад ака билан Дўрмон боғида айланиб юрибмиз. Табиийки, сўз қадри, сўз масъулияти ҳақида гап борди. Асқад ака кўзларини қисиб, олис уфқларга тикилдию, босиқ товушда деди: «Туробнинг ёзиб турганига офарин, фалончининг ёзмай қўйгани учун раҳмат».

Ҳаққи рост. Туроб аканинг асарларини мухлислари интиқ бўлиб, орзиқиб кутарди. Негаки, устоз янги шеър битадими, Ҳалимахоним ҳақида эссеми, драма ё туркум қўшиқларми, шаксиз, хаёлга келмаган янги гап топиб айтар, юракка чўғ солиб, ўқувчи кўнглини мувозанатдан чиқарарди. Асл адабиёт ҳам шу бўлса керак-да.

Мен халқона тил жилосини, Миртемир акадан кейин Туроб аканинг шеъриятида кўриб, ҳар сафар тонг қолардим. Саҳройи элнинг тарашланмаган, мажозий шеваси, Хоразмнинг ширин лаҳжаси, Фарғонанинг тагдор лутфию бахшиларнинг сойдек тошқин, соф туркий лафзи Туроб Тўла шеъриятининг қўш қаноти эди.

Хирмон тўлиб тўкилди дон,
тўкилди дон, момо,
Тандир тўлиб ёпилди нон,
ёпилди нон, момо...

Нақадар шарқона, мунис ва жонга туташ манзара...

Туроб ака шоир бўлиб, элининг кўнглидаги сўзни топиб айтолганида мамнун бўларди. Назаримда, муборак сўз ҳам то абад ундан рози бўлиб қолди.

Азиз шоирим ҳақидаги хотираларимни гўзал ривоят билан якунлагим келди.

Бир киши боғда кезиб юрарди. Оддий терак баргига кўзи тушди. Олиб ҳидлади. Ундан хушбўй ҳид келарди.

— Сен нимасан, эй япроқ, — деди сайёҳ, — бўйинг мунча ёқимли.

— Мен терак баргиман, — деди япроқ, — бир неча муддат гулирайҳонлар ичида яшадим. Шу туфайли уларнинг ҳиди менга уриб, гулсифат бўлибман...

Туроб аканинг ёнида юрганлар ана шу терак баргига ўхшаб ўз-ўзидан мушки анбарга айланиб қолганини сезмасди.

Устоз фоний дунёни маъмур этган эдилар, илоҳо, у кишининг боқий дунёлари ҳам обод бўлсин.

Саъдулла СИЁЕВ

«Беҳбудий энг аввал Туркистонни чор ҳукумати қўлидан қутқазиш ғоясини элга талқин қилувчилардан, аҳолининг эзилганлигини биринчи сезганлардан ва бу ҳақда турли уста йўллар ила халқни истиқбол курашига чақирганлардандир. Туркистоннинг уйғониш даврини уч қисмга: маориф, матбуот ва жамиятга бўлиб, шу давр раҳбарларини текшира бошласак, бу ҳаракатларнинг бошида Беҳбудий турганини кўрамиз. У ҳар вақт ўз мақолаларида чор ҳукуматини танқид қилар, баъзан очиқ, баъзан яширин ташвиқотлар қилар ва айни замонда Бухоро амирлигига ҳам ҳужум қилар эди. Ул ўзи Туркистонни(нг) эски мадрасасидан чиққан бир киши бўлғон ҳолда Ғарб дорилфунунларини битириб келган кишиларнинг қилмоғон иш хизматларини адо этиб кетди. Тарихимизда бу кунгача харита чизиб майдонда кўринган бир киши бўлса, у ҳам ёлғиз Беҳбудийдир...»

Лазиз АЗИЗЗОДА,
«Маориф ва ўқитғувчи» жўрнолининг 1926 йил 2-сони

БЕҲБУДИЙ ВАСИЯТЛАРИ

Агарда жуғрофия ўқумасак, дунёға тараққий қилолмаймиз.

«Китоби мунтахаби жуғрофияи умумий», 1906 йил.

* * *

Дунёга тараққий қилган халқ илм воситаси ила тараққий қилади. Асир ва забун бўлганлар-да беилмликдан.

«Падаркуш», миллий биринчи фожиа. 1911 йил.

* * *

Қабиласининг исмини ва етти отасининг отини билмайтургонларни қул – марқуқ, дерлар.

«Ойина» журнали, 1915 йил.

* * *

... фидокорлик қилинмаса, миллият ва динлар маҳв бўлуб кетар...

«Ойина», 1914 йил. 41-сон.

* * *

Туркийча ёзилур экан ва иборатни туркиси бўлуб туруб ани ўрниға русий ва ажнабий исмини ёзмоқни аҳли дониш манъ қилгандурлар.

«Китобат ул-атфол», 1908 йил.

* * *

Икки эмас, тўрт тил лозим.

«Ойина», 1913 йил, 1-сон.

* * *

Хусусан, ватан ва аҳли диёрни(нг) қадри мусофиратға маълум бўлур. Ҳақиқатан ватан муқаддасдур. Қадрини билмоқ керак. Сотмасға ва ўлгунча айрилмасға керакдур.

«Ойина»,

Тўра ЖУМАН

КЎНГИЛ БОҒИ ЯШНАЙДИ

Шоир Тўра Жуман иккинчи жаҳон уруши қатнашчиси. Кўнглида шеъриятга иштиёқ баланд. Ўзи яшаётган узоқ тоғ қишлоғидан Тошкентга атайин шеър кўтариб келишни канда қилмайди. Шеърлари газетада чиқса, боладай севинади. Бизнинг эса унга ҳавасимиз келади.

Бугун Тўра ота 75 ёшга тўлдилар. Жангчи шоирни муборак ёши билан табриклаб, бир туркум шеърларини эълон қилмоқдамиз. Оқсоқолга узоқ умр, сиҳат-саломатлик тилаймиз.

Қодир бахшига

Қодир бахши, бевақт кетдинг, сени севган эл қолди,
Бу дунёда ёрижонинг ғусса чекиб тул қолди.

Шаҳрисабз, Қаршида биз учрашгандик ёз чоғи,
Шогирдларга достон бўлган шон-шарафли йўл қолди.

Сен кезган қир Алпомишнинг даврида ҳам бор эди,
Кўз юмсанг-да, яна ўша адир, тоғу чўл қолди.

Фарзандларинг сен туфайли халқ меҳрини қозонган,
Дўмбирангни қўлга олган Абдуғаффор ул қолди.

Ким куйласа «Алпомиш»ни сени эслар кўзда ёш,
Элимизда сендан мерос терма достон мўл қолди.

Майин, баланд овозингга қойил қолганди Тўра,
Шеъриятнинг чаманида сен яратган гул қолди.

* * *

Эгилишни билганнинг тикланиши осондир,
Тинмай меҳнат қилганнинг тикланиши осондир.

Гапдан қопни тўлдирган ҳамённи тўлдиролмас,
Ориятга тўлганнинг тикланиши осондир.

Кимки ишёқмас бўлса, тикланмас, ғами ошар,
Югурганнинг-елганнинг тикланиши осондир.

Ҳаётда ўз йўлини топганлар бахтли, Тўра,
Ишда илғор бўлганнинг тикланиши осондир.

* * *

Катта қадам, муҳим эмас, тўғри юриш муҳимдир,
Қирқ ёшгача бўйдоқ юрмай, турмуш қуриш муҳимдир.

Илдизи бўш дарахтлар кўп ўтмасдан қурийди,
Ҳар кимга ўз ватанида яшаб юриш муҳимдир.

Фойда дея умр бўйи азоб кўрган бор, Тўра,
Бойлик йиғиш муҳим эмас, даврон суриш муҳимдир.

* * *

Жабру жафо қилганнинг йўлларида хатар бор,
Миннатли ошни ема, охирида заҳар бор.

Ўрин топиб ҳаётда барча-барчага ёқар,
Кимнингки аъло хулқи, сўзларида шакар бор.

Ичи қора кимсалар шарманда бўлмай қолмас,
Кўнгли соф кишиларга шодлик, иқбол, зафар бор.

Тўра, яхши ном қолдир, қўл ур эзгу ишларга,
Зеро, умринг сўнггида охиратга сафар бор.

ҲАҚ ЙЎЛИ НУРЛИДИР

дейди таниқли санъаткор Неъмат ота Дўстхўжаев

Хотира — инсон ҳаётидаги энг дилкаш ва қайтарилмас лаҳзалар акс этувчи кўзгу. Эли, юрти учун заҳмат чеккан инсонлар хотираси — миллат маънавияти, маданияти, илм ва тафаккури тимсолидир. Хотира бизни Эркинлик деб аталмиш улуғ кенглик сари етаклайди ва биз у орқали ўзимизни таниб, билиб яшаймиз.

Бугунги кунда Хотирани тиклашга, Қадрни улуғлашга ҳаракат қиляпмиз. Демакки, комилликка интилиб яшаяпмиз ва бу бизни Ҳақ йўлига бошлайди. Ҳақнинг йўли эса нурлидир.

Кўпни кўрган, табаррук ёшдаги ҳамюртларимизнинг хотиралари биз учун энг қадрлидир. Уларнинг кўрган-кечирганларида тарих ҳақиқати мужассам. Шундай инсонлардан бири Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, «Эл-юрт ҳурмати» ордени соҳиби, Ўзбекистон Давлат телерадио қўмитасида 27 йил бош режиссёр бўлиб фаолият кўрсатган Неъмат Дўстхўжаев ҳозир 90 ёшини қаршилаётир. Отахон бизга ўз хотираларини мароқ билан сўзлаб берди:

— Хотира ва Қадрлаш кунининг нишонланаётгани, пойтахтимизда «Шаҳидлар хотираси» зиёратгоҳининг бунёд этилаётгани ғоятда хайрли, қутлуғ воқеа. Мустақиллигимиз шарофати билан она тилимиз давлат тили мақомини олди, динимиз, урф-одат ва қадриятларимиз тикланди. Бундай кунларни орзу қилган не-не ватандошларимиз шаҳид кетдилар. Юртнинг энг сара ва асл фарзандлари, миллатнинг виждони, эътиқоди бўлган не-не азаматлар Ватан озодлиги йўлида қурбон бўлдилар. Шаҳидлар ёди муқаддасдир. Мен ҳам ўша даврда халқимизнинг жонкуяр фарзандлари билан бир қаторда яшаб, ижод қилганман. Ўзбекнинг фидойи фарзандлари Абдулла Қодирий, Зиё Саидни кўрганман. Усмон Носир билан кўришганман. Ойбек домла қадрдонларимдан эди. Мунаввар қори Абдурашидхонов, Тангриқул Сиддиқов, Абдулҳад Мухторов каби маърифатпарвар зиёлилар қўлида таҳсил олганман. Театрда истеъдодли режиссёрлар Маннон Уйғур ва Етим Бобожонов билан ишлаганман. Машҳур ҳофизлар Мулла Тўйчи Тошмуҳаммедов, Ҳалим Ибодов, Ҳожи Абдулазиз Абдурасулов, Сафо Муғаннийлар билан радиода бериладиган «Мақом кечаси»да иштирок этганман. Уларнинг ёнида доира чертар эдим. «Мақом кечаси»ни Юнус Ражабий, Имомжон Икромов ташкил этишган.

1927-1928 йилларда «Ёш ленинчи» газетасининг редактори Сотти Ҳусайн ёш санъаткорлар орасида мусобақа уюштирган эди. Мусобақада иштирок этиб, чанг чалиш бўйича 1-ўринни эгаллаганман. 2-ўринга шогирдим Фахриддин Содиқов сазовор бўлган. Шундан сўнг мени Юнус Ражабий радиога таклиф этди.

Дастлаб саводимни Улуғбек номидаги мактабда чиқардим. Мактабда Тангриқул хожи Сиддиқов мусиқа ва драма тўгарагини бошқарарди. У кишининг раҳбарлигида «Етим ва Етима» пьесасини саҳналаштирганмиз, мен Етим ролини ижро этганман. Тангриқул домла халқнинг кўзини очиш учун энг яхши восита — театр, дердилар. Сўнг мусиқа, педагогика билим юртларида ўқидим. У ерда миллий тарих, география, она тили, адабиёт, миллий ахлоқ ва тарбия, имло қоидалари, ислом маънавияти ва тарихдан сабоқ бериларди. Ҳамидулла Нарзиев, Қуддус Муҳаммадий, Мели Жўра каби 25га яқин талаба бирга ўқиганмиз. Мунаввар қори Абдурашидхонов эса бизга ўзбек тили ва адабиёти фанидан дарс берганлар. Мунаввар қори тўладан келган, хушбичим, хушфеъл инсон эдилар. Тозаозода, тик ёқали камзул кийиб юрардилар. Миллатни уйғотишга бел боғлаган Саидрасул Саид Азизий, Абдулла Авлоний, М. Фахриддинов, Садриддин Айний сингари Мунаввар қори Абдурашидхонов «Адиби аввал» дарслигини яратган миллат фидойиларидан эди.

Ўша даврда Алишер Навоий, Улуғбек каби мутафаккирларимизнинг номларини ҳам тилга олиш мушкул эди. Юсуф Ҳамадоний, Аҳмад Яссавий, Ат-Термизий, Имом Бухорий, Ал-Хоразмий, Баҳоуддин Нақшбанд каби алломаларимиз ҳақида илк маротаба Мунаввар қоридан эшитганман. Домла юртимизнинг саховати, она-Ватанга муҳаббат ҳақида гапиришни ёқтирардилар. Китоб ўқишга имкон борича илм ўрганишга даъват этардилар, тарихни жуда яхши билардилар. Адабиёт дарсларини кўпинча табиат қўйнида ўтардилар. Мунаввар қори шахмат ўйнаганларида биз талабалар томоша қилиб турардик. Қиморбозлик, гиёҳвандлик каби иллатлардан қутулиб, шахмат ўйнашни ўрганиш керак, деб ёшларга кўп насиҳатлар қилардилар. Биз кўрмаган кунларни улар, албатта, кўрадиган, биз етолмаган манзилларга улар, албатта, етишади, деб таъкидлардилар. Мана, устозимнинг башоратлари ижобат бўлди. Мен шу кунларга етиб келганимдан хурсандман. Мустақиллигимиз янада юксалиб, маънавият ва маърифатимиз гуллаб-яшнасин. Аждодларимизнинг руҳи мададкор бўлсин!

Адиба ҲАМРО қизи ёзиб олди

ВИЖДОН ҲАҚИДА БАЛЛАДА

Виждон эмасмиди — ўша камсуқум,
Сизни жасоратга мудом шайлаган!
Сочиб кўксингизга нурларин масъум,
Фақат тўғри йўлга даъват айлаган!

Бир чоғ ғурурингиз эди у, ахир,
Беғубор шаънингиз, ифтихорингиз.
Унинг-ла эдингиз ҳар ишга қодир,
Юксалди унинг-ла иқтидорингиз.

Дерди сизни кўрган — Виждонли одам
Ва сизни нопокдан қизғонар эди.
Балки сизга ихлос қўйган-чун ҳар дам,
Ҳақнинг қудратига инонар эди.

Сизга нима бўлди — илоҳий, азиз
Ул ноёб туйғудан тушибсиз айро?!
Ҳувиллаб қолибди ҳассос қалбингиз,
Яйдоқ руҳингизга боқдим мен ҳайрон.

Ҳаётда кўп учрар мунофиқ кимса,
Гоҳ лоқайд боқамиз улар ишига.
Лекин Виждонли зот эврилгай нега,
Нима сабаб бўлар эврилишига?!

Зотан баъзилар бор — ўзи жайдари,
Лекин «нозиклашиб» ва кўриб сафо,
Бурнини жийириб ҳайдайди нари,
Ҳатто туққанини, атаб рўдапо.

Баъзилар бўлади — бирга улғайган
Болалик дўстини танимас сира.
Наҳотки омаднинг юришмоғидан
Ўтмаслашиб борса шўрлик хотира?!

Худди шунинг каби сизга ҳам бир чоғ
Насиб бўлган палла сурур анвойи,
Виждонингиз юксак шаънингизга доғ —
Бўлиб кўрингандир, дағал, ёввойи?!

Балки эртангизнинг ғамин ея боз,
Хира тортмасин-чун эътироф-нуфуз,—
Ростгўй, ўжар дўстдан кечилгандек воз,
Бура қолдингизми сиз ҳам ундан юз?!

Балки шу боисдан, қадам ранжида
Қилганингиз маҳал кошоналарга, —
Ҳоксор Виждонингиз сиздан ранжиб-ла
Ҳар гал қолиб кетди остоналарда.

Энди тополмайсиз уни, ахтарманг,
Беҳуда чорламанг, қайтмас изига.
У ҳақда турфа ўй-хаёлга борманг,
Балки эп кўрмаган сизни ўзига.

Сиз йўлга тушасиз шунда жим, музтар,
Дилни юпатишга ожиз, имконсиз.
Ортингиздан боқиб қолар одамлар:
«Қаранг, борар шўрлик ёлғиз — Виждонсиз...»

ПАРДА

Юздан парда кўтарилмасин,
Беҳаёлик, бешармлик, бас!
Ёрқин бўлсин тафаккур, лекин
Тафаккурга парда шарт эмас!

Тарих юзин яшириб гоҳо,
Пардаларга ўраймиз бизлар.
Юлиб олар уни вақт аммо,
Етти қават бўлса ҳам агар.

Мирпўлат МИРЗО

ҚАЛБИНГГА ҚАЙТ, ОДАМЗОТ

ЎЗБЕК АДИБИ

Дерларки, ижодга кўнглин берган зот
Умрини қаламга тиккан бўлса гар,
Кечирармиш жуда ғалати ҳаёт —
Яратмоқ қўйида мумтоз, шоҳ асар.

Таҳсину олқишдан бўлак орзу-ғам
Қилмагани учун унинг ўйин банд, —
Ўзин якто, ёлғиз туяр чинакам,
Безиб борар ундан ҳаттоки фарзанд.

Ҳа, ўзга миллатнинг адиби у зот,
Ҳар қалай ўзбекмас, ўзбек — бошқача.
Зеро бизда қалам аҳлини ижод
Узлатнишин қилган эмас ҳеч қачон.

Ҳар қанча қаламни суймасин бисёр,
Уйга, рўзғорга ҳам қўйган у меҳр.
Қўйинг, баҳслашмайлик бу ҳақда бекор,
Бу шунақа қисмат, шунақа сеҳр.

Ўзбек адиби ҳам лойиқ олқишга,
Истаса , қозонар бемисл зафар.
Лекин унинг учун ҳар вақт, ҳамиша
Фарзанд саналгандир энг мумтоз асар.

* * *

Гарчи бордир ҳали қорнинг кўлкаси,
Гарчи сочар қуёш шуъласин кам-кам,
Қара, сузиб келар баҳор кемаси,
Оппоқ булутлардан кўтариб елкан.

Умид шарпаси бу — алқар тирик жон,
Менинг ҳам юрагим тушар титроққа.
Кимдир чиқиб олар кемага омон,
Кимдир чўкиб кетар заранг тупроққа.

* * *

Баҳор сени эслатди тағин,
Боролмадим — ўтди ёзу қиш.
Узоқларда қолган қишлоғим,
Сени ўйлаб, дилда орзиқиш...

Оқмоқдадир юрагим сим-сим,
Келолмайман ҳали ўзимга:
Меҳрсизу бағритошлигим
Тонгда қушлар солди юзимга.

* * *

Мен умримни ташлаб қўйдим ўз маромига.
Учқур ҳаёт шиддатига беролмадим тоб.
Вужудим-ла чўмдим нурсиз бўшлиқ комига
Ва дунёда борлигимни унутдим ҳисоб.

Унутдим мен — надир туйғу, надир ҳаяжон,
Қолиб кетди танбал ҳаёт остида бари.
Ҳайҳот! Тағин руҳим узра ёришди осмон,
Камалакдек ёнди унда ёшлик онтлари!

МУСИҚАЛИ ДРАМА ЖОНКУЯРИ

Шоир ва драматург Ғулом Зафарий XX аср бошида жадидчилик ҳаракатининг фаол иштирокчиларидан бири бўлган. У ўзбек адабиёти, драматургияси, ўзбек театр санъатининг юзага келиши ва ривожига муносиб ҳисса қўшган улкан санъат соҳибидир.

Ғулом Зафарий ўзбек театри тарихида илгари бўлмаган мусиқали драма (20 йиллар бошида «опера» деб аталган) жанрининг ижодкори, бу соҳада 20-30 йилларда донг чиқарган театр жонкуярларидан бири эди.

1920 йилнинг 14 сентябрида ўйналган, жуда катта шуҳрат қозонган «Ҳалима» спектакли премьераси мисолида Абдурауф Фитрат бундан 80 йил муқаддам Ғулом Зафарийнинг ўзбек театри ривожидаги ўрнига жуда юксак ва аниқ баҳо бергандилар: «ўз ҳаётимиздан олиниб, ўзбек куйларида опера яратмоқ ҳалигача бўлмаган эди. Шунинг учун бу кеча бир синов бўлди. Ўз куйларимиз, ўз чолғуларимиз билан опера қўя олурмизми? «Ҳалима»ни кўргандан сўнг бунга жавоб бера олур эдик. Ғулом Зафарийда ёзувчиларимизда топилмаган янги хосият бор. Ғулом миллий куйларимизни яхши билади».

Ёдгома

Драматургия Ғулом Зафарий ижодининг асосий йўналишларидан биридир. 1919—1928 йилларда «Ҳалима», «Бузуқлик армуғони», «Эрк болалари», «Туйғуной», «Бахтсиз шогирд», «Тўсқинлик», «Тилак», «Раҳмли шогирд», «Баҳор», «Бинафша», «Татимбой ота», «Қуён» каби бир кўринишли мусиқали саҳна асарлари яратади. Уларнинг матнлари шеър билан мусиқали драма услубида ёзилган. Мусиқаларини муаллифнинг ўзи яратган, гўзал ва равон шеърлар, жозибадор куй, лапар-қўшиқ ва дуэтлар асарнинг бадиий бир бутунлигини таъминлаган. Бу драматургнинг опера яратиш йўлидаги илк қадамлари эди. Чунки уларда мусиқага мослашмаган бирон сўз ёки шеър йўқ. Опера жанрида қўлланадиган услублардан ҳам фойдаланган.

Бу кичик ҳажмдаги мусиқали асарлар сонсиз-саноқсиз санойи нафиса тўгаракларида ўйналиб турган. «Эрк болалари» ҳатто Қори Ёқубовнинг Самарқандда ташкил қилган этнографик ансамбли репертуарида бўлган. 1925 йили эса «Эрк болалари» Парижда ўтказилган жаҳон декоратив санъати фестивалида Қори Ёқубов ва Тамарахоним томонидан ижро этилган. Асарнинг матни француз ва немис тилларига таржима қилиниб чоп этилган. Ансамбл Франциядан қайтишида бу асарни Германияда ҳам ўйнаган.

Ўзбек театр тарихида Ғулом Зафарийнинг драматург сифатидаги тутган ўрнини белгилашда «Ҳалима» мусиқали драмаси алоҳида аҳамият касб этади.

Ҳалима образини ўзбек саҳнасида биринчи марта Махсума Қориева яратган эди. 20-30 йилларнинг биринчи ярмигача «Ҳалима» республиканинг ҳамма театрларида мунтасил ўйналди. Унинг турли саҳна нусхалари пайдо бўлди. Айниқса, 1927 йили Самарқанд марказий давлат труппасида Маннон Уйғур, 1928 йили Қори Ёқубов раҳбарлигидаги республика мусиқали театрида Музаффар Муҳамедов саҳналаштирган спектакллар юксак бадиий-ғоявий ечими билан ажралиб туради.

Бу асар жуда кўп ноёб саҳна истеъдодларини етиштиришда катта рол ўйнаган. Махсума Қориева, Турсуной Саидазимова, Ҳалима Носирова, Тамарахоним, Лутфихоним Саримсоқова, Шаҳодат Раҳимова, Аброр Ҳидоятов, Муҳиддин Қори Ёқубов, Бобораҳим Мирзаев, Карим Зокиров ва бошқалар шулар жумласидандир.

Бир сўз билан айтганда, «Ҳалима» узоқ йиллар мобайнида томошабинларнинг севимли спектаклларидан бири бўлиб келди. Унинг муаллифига бўлган ҳурмат ва иззат-икром ҳам ошиб борди. Бироқ Ғулом Зафарийнинг ўзбек театрини миллий анъаналар билан бойитиш йўлидаги ижодий фаолияти шўро мафкурачиларига ёқмас эди. Мудҳиш 1937 йили адибни «халқ душмани» сифатида қамадилар ва у 1944 йили сургунда вафот этди. Театр афишаларидан унинг номи ўчириб ташланди...

Мана бугун Ғулом Зафарий орзу қилган кунлар келиб, ўзбек миллий санъати, жумладан, театр санъати анъаналарини тиклаш, қадриятларни асраб-авайлаб, дунё миқёсига чиқиш йўлида изланмоқда. Ғулом Зафарийга ўхшаган миллат фидойилари эса қадр-қиммат топиб, номлари абадийликка юз бурмоқда.

Мамажон РАҲМОНОВ

Ҳурматли Олимжон ака ҲАКИМОВ!

Сизни таваллуд топган кунингиз билан чин дилдан табриклаймиз. Сизга сиҳат-саломатлик, узоқ умр, оилавий бахт-саодат тилаймиз. Қалбингизни самимий табассум асло тарк этмасин.

«Муштум» журнали, «Афанди» газетаси жамоаси

ХОСИЯТЛИ ДЎСТ

1954 йил. Москва. Ижтимоий Фанлар академиясининг талабасиман. Бор имкониятларимни ишга солиб, илм уммонига шўнғий бошлаган даврларим.

Кунларнинг бирида дўстим Мадиёр Худойберганов бир йигитни хонамга бошлаб кирди.

— Бу — менинг дўстим, оти Худойберган, фамилияси Раҳимов, — деди Мадиёр.

Менга нотаниш бу меҳмон ўртабўй, буғдойранг, гавдаси ҳам анча ихчам, 35 ёшлардаги йигит эди. Унинг юз-кўзларида биринчи кўргандаёқ кўпйиллик танишларда кўриладиган жозиба, меҳригиёси бордек эди. Йигитнинг дастлабки луқмалари ҳам шунга монанд — ҳазиломуз.

Столим устида тахланиб турган қалин-қалин китобларга бир назар ташлади-да:

— Жўра, нима бало, китоб ейсизми, шунчасини йиғиб олибсиз. Бизлар ҳам китоб ўқиймиз. Столимизда 2-3 китоб бўлади, холос, — деди у.

Мен ҳам ҳазиломуз жавоб бердим:

— Китоб емаймиз, ичидагиларни «ютамиз».

Шу-шу, бутун ўқиш давомида уч оғайни учрашиб турадиган бўлдик.

Дўстим Мадиёр менга ўхшаган камгап одам эди ўша пайтлари ҳам. Баъзан иккаламиз учрашиб қолсак, Раҳимов бўлмаса, суҳбатимиз қизимасди.

— Юринг, кетдик унинг олдига, — деб қоларди Мадиёр.

Учаламиз бирга бўлсак, дўстона ширин суҳбатларимиз сира тугамасди. Вақтнинг ҳам қандай ўтганини сезмай қолардик. Суҳбатнинг бош дирижёри, табиийки, Худойберган бўларди.

Бир воқеани эслайман. 1955 йилнинг ёз ойлари эди. Мен фарзанд кўрдим. Қизим Гулнора туғилган эди ўшанда. Шу муносабат билан йиғилдик. Ётоқхонага қўшни хонадонларнинг бирида примус ёқиб, ош тайёрлайдиган бўлдим. Ош энди тайёр бўлай деганда чироқ ўчиб қолди. Тим қоронғида меҳмонларни ўша ерда дўстим бир соат зериктирмасдан олиб ўтирди. Ўшанда Москвага келган рафиқаси ва ўн ёшлар чамасидаги ўғли Шавкатни биз билан таништирар экан, ўғли томон ишора қилиб:

— Мана бу сизга ўхшаган китоб ютадиган бўлади. Москвага келиб ўқийсан-а? — деб унга қараб хушомад қилганди.

Башоратни қарангки, ўша болача улғайиб Москвага бориб ўқиди. Диссертациялар ёқлади. Бугун у физика-математика фанлари доктори, сув қурилиши илмий-текшириш институти директорининг ўринбосари.

Яхши одамлар билан дўст, йўлдош бўлсанг, хосиятли кунларинг ҳам кўп бўлади. Дўстим Худойберган Раҳимов ана шундай хосиятли одамлардан эди. Қаерда бўлмай, мени доим Хоразм тупроғи ўзига тортаверарди. Хоразмга борган чоғларимда дўстим Раҳимовни кўрмасдан, у билан бир неча кунлаб суҳбат қурмасдан қайтмасдим.

Худойберган Раҳимовнинг бутун ҳаёти, умуман қисмати Хева билан боғлиқ. У шу ерда туғилган, болалик чоғларини шу ерда ўтказган. «Хеванинг фақат катта кўчаларию барча даҳа, гузарларигина эмас, балки кўчаларига тўшалган тошларидан маҳобатли қалъа деворларидаги барча кесагу кемтикларигача менга яхши таниш ва азиз», — дерди у.

Оллоҳнинг марҳаматими, уларнинг оиласи машҳур ҳофиз Шерозий оиласи билан қўшни бўлган. Отаси Раҳим бобо Шерозий билан қадрдон дўст экан. Демак, Худойберган буюк ҳофизнинг ёқимли, ширадор овози оғушида ўсган, улғайган. Шу боисдан бўлса керак, у ўзини санъат ва адабиётга яқин тутар эди. Суҳбатларда бирор ҳофиз ёки бирор ёзувчи хусусида гап очилиб қолгудек бўлса, унинг чеҳраси ёришиб кетарди. Гап-сўзларининг оҳанги ҳам ўзгариб кўтаринки руҳ пайдо бўларди унда...

Хеванинг номини Хоразмда ҳар бир чақалоқ ҳам ёдида сақлайди. Ёшлигимдан тилимда, дилимда юрган бу шаҳарни тузукроқ зиёрат қилиш, ўрганиш орзуларимдан бири эди. Бир куни:

— Менга бирор одам топиб берсангиз, шаҳарни кўрсам, — дедим. Дўстим менга маъноли қараб қўйди.

Якшанба куни эди. Дўстим тушга яқин ишдан қайтиб келди ва очиқ чеҳра билан «Кетдик, шаҳар кўришга», деб қолди. Билардим, унинг учун шаҳар кўришнинг қизиғи йўқ. У мен учун вақтини сарфламоқчи. Мени зиёратга олиб чиқмоқчи.

Хева шаҳри одатдагидек гавжум эди. Бозорчи деҳқонлар, турли жойлардан келган зиёратчилар... Шаҳарни аввал ҳам бир неча бор кўрган бўлсамда, ўтмиш аждодларим эъзозлаб келган Хеванинг ҳар бурчаги, унда бунёд этилган ҳар бир иморат менда чексиз қизиқиш уйғотар ва ҳар гал унинг гўзал меъморий санъати кўз олдимда янги қирралари билан жилоланарди. Мана, Нуриллабой. Замонавий услубдаги хон кошонаси. У ҳақдаги турфа ривояту афсоналар... Мана, Ичанқалъа. Ундаги бири иккинчисини такрорламайдиган кошоналар, мадрасаю-мақбаралар, ақлни лол қолдирадиган Паҳлавон Маҳмуднинг

сержило мақбараси!.. Мана, Хева ҳукмдорларининг қишки қароргоҳи. Унга боғлиқ ҳар хил ривояту афсоналар, хонларнинг ички ҳаётига тегишли маълумотлар... Зиёратимиз шу ерга етганда мен дўстимга янги истагимни билдирдим. Бу — хонлар ҳаёти ва тарихига тегишли асарлар ҳамда расму портретлар хусусида эди.

Менинг гапимни эшитиб қолган йўл бошловчи:

— Бор-бор, бироқ улар ёпиқ, кўрсатиш манъ этилган, — деди-да, айб иш қилиб қўйган одам каби, кўзини Худойбергандан олиб қочди. Орага қалтис масала тушиб қолганини пайқадим. Дўстим олдида андиша сақлашим керак бўлса ҳам қизиқишим устун келди.

— Кўрайлик, — дедим ўзимни дадил тутиб.

Худойберган бирзум ўйланиб қолди. Сўнг таваккал қилди, шекилли, йўл бошловчи музей ходимига қараб:

— Майли, кўрсатинг, ташқи эшикни ёпинглар, бошқа одам кирмасин, — деди.

Шундан англадимки, бу нарсалар беҳад маҳфий сақланади, зиёратчилар уларни кўришдан маҳрум!

Музей ходими менга тош тўшалган, гир атрофи иморат бўлганидан тор кўринадиган ҳовлининг бир бурчагини кўрсатди-да, олдимга тушиб йўл бошлади. Ўймакор нақшлар билан безатилган, бироқ анча эскириб, кир босган эшикка осиғлик катта қулфни очди. Калит қулфда, унинг икки кўзи чор атрофда! Гўё унинг бу ишини бирор ёвуз ниятли кимса кузатиб тургандек.

Эшик очилган эди ҳамки, ичкаридан эски латта-путта, моғорлаб, чанг босиб ётган даста-даста ҳар хил буюмларнинг бадбўйи димоққа урилди. Йўл бошловчи ходим ўта эҳтиётлик билан бу ердаги ашёларни очиб, менга кўрсатар, иложи борича, овозини пастлатиб, тушунтирарди. Бу ердаги ашёларнинг энг ноёблари хонларнинг расмлари эди...

Машинада уй томон йўл олар эканмиз, иккаламиз ҳам жим эдик. Нималар унинг хаёлидан ўтаяпти, билолмайман. Эҳтимол, у ярим кунини менга сарф қилиб ишдан қолганига ачинаётгандир ёки эртанги дала айланиш режаларини тузаётгандир. Бир-бирига зид икки фикр менинг хаёлимни кемирарди. Ҳозиргина кўрганим ҳужжатлару ҳар хил кўринишда олинган ёки чизилган расмлар тарих мулки. Яқин ўтмишдагина улар қадрланган, хон сиёсатининг узвий қисми ҳисобланган. Эндиликда эса, улар ташландиқ ҳолда, чангга беланиб, моғорлаб ётибди. Ўйлаб кетдим. Москва ва Ленинградларда шоҳу саркардаларнинг расмлари, ҳайкаллари ҳеч кимдан бекитилмайди. Ҳатто музейларда улар учун махсус ўрин ажратилади. Бу ерда эса бутунлай бошқача аҳвол...

У пайтлардаги сиёсий удумлар қизиқ ва ўзига хос эди. Туман ва вилоятларни бошқарадиган кадрлар муайян муддатдан кейин бошқа ишга, жуда бўлмаса, ўша вазифада бўлса ҳам бошқа бир туманга ўтказиб туриларди. Хоразмга кейинги келганимда дўстим Худойберган Раҳимов Гурлан районининг раҳбари эди.

1970 йилнинг ёз ойлари. Дўстим билан Жайҳун қирғоқларини, ястаниб ётган тўқайзорларни кўздан кечирдик. Умрбод эсдан чиқмайдиган завқшавқ ҳис қилдим дарё бўйидаги бу саёҳатдан. Саёҳатимиз дарё лабидаги балиқчилар чайласида ҳордиқ чиқариш билан якунланди.

Йилнинг иссиқ пайти бўлса ҳам бу ерда ҳаво майин. Дарёдан эсадиган салқин шабада унинг ён-веридаги тўқайзордан хушбўй ҳид келтиради бу чайла томон. Дўстим бироз ҳордиқ чиқарди, шекилли, ўз режалари хусусида ўртоқлашиш ниятида:

— Эрта-индин тўқайзорга ҳужум бошлаймиз. Бу осон иш эмас, бироқ бажариш керак, — деди ва нима дер экан деган маънода менга қаради.

Бир зумда кўп ўйлар хаёлимни чулғаб олди: қанчадан-қанча паррандаю-даррандалар уя қўйиб, бола очади, қанчадан-қанча жониворлар макон қурган бу қадимий тўқайзорда!

Менинг ўйга ботганимни сезди, шекилли, дўстим шу гапни қўшиб қўйди:

— Шоли экилади бу ерларга. — Масала юқорида ҳал бўлган, бошқача бўлиши мумкин эмас, деган маъно бор эди унинг бу сўзларида.

Шу боисдан мен ҳам қисқача муносабат билдириб қўя қолдим:

— Тўқайзорга тегмаган яхши эди!

Ҳамон дарёдан салқин шабада эсарди.

Бир маҳал дўстим энгашдида, оёғининг пастки қисмини уқалади. Юзлари бужмайиб, кўзлари бироз нурсизлангандек туюлди.

— Оғрияпти, дарёнинг шабадаси ёқмаяпти, дарров таъсир этди, — деб қолди.

Худойберганнинг урушларда қатнашиб, ярадор бўлиб қайтганини билар эдим. Бироқ, уруш воқеалари тафсилотини сўраб олишга фурсат бўлмаганди. Бугун шунга фурсат келган эди.

— 1943 йили Луганск шаҳри атрофида оғир жанглар бўлди, — гап бошлади у узуқ-юлуқ тарзда.

Ўзим иккинчи жаҳон уруши иштирокчиси бўлиб кўп даҳшатли воқеаларни бошимдан ўтказганлигимдан дўстимнинг жанговар ҳаёти мен учун қизиқарли эди.

— Разведчик эдим, — деди у.

Урушда бу касбнинг нақадар оғир ва бешафқат эканини мен яхши биламан.

— Полк ёки дивизия штаби қошида 10-15 кишидан иборат разведкачилар гуруҳи бўларди. Уни бўлим ёки взвод, деб аташарди. Душман томонидаги маълумотлар билан штабни таъминлаб туриш шу гуруҳнинг вазифаси эди. Бунинг учун душман томонидан бирор офицер ёки солдатни қўлга тушириб олиш керак бўларди. Буни «тил» тутиб келиш деб ҳам атардилар.

Кўп марта тил тутиб келганман. Ёш эдим, чайир эдим. Хева кўчаларида ўз тенгларим билан талашибтортишиб ўсганман. Кечалари мудроқ босган фашист устига плашч ёпингични ташласам бўлди, у меники бўларди. Ўраб, судраб қайтаверардим... Ҳар «тил» учун бир давлат ордени, 15 кунлик ҳордиқ бериларди...

Шундай юришлардан бирида минага дуч келиб қолдим. Оёғимнинг панжасини дабдала қилди. Оёқсиз қолдим, деб ўйладим.

Госпиталда операция столига олишди. Врач оёғимга ишора қилгач, кесиб ташлаш учун тайёргарлик кўра бошлашди. Ҳамма анжомлар тайёр бўлгач, хонага бир кекса одам кириб қолди. Атрофимда аррасини қайраб турган докторлар бирзум тек қолдилар-да, кириб келган кекса одамнинг исми-шарифларига «профессор» сўзини қўшиб:

— Кесиб ташламоқчимиз, — дейишди мен тарафга, оёғимга ишора қилиб.

Профессор секин ўнг қўлини кўтарди. Шишиб, дўмбира бўлиб кетган оёғимни пайпаслаб кўрди ва бош томонимга ўтиб қулоғимга:

— Уйланганмисан? — деди.

Мен бошимни ирғаб: — «Йўқ», — деб жавоб бердим.

— Кесманглар, сақланглар! — деди профессор буйруқ оҳангида. Профессорнинг бир оғиз сўзи билан мен оёқли бўлиб қолдим, жўра, — деди у. — Бироқ баъзан-баъзан салқин шабада тегса, қаттиқ оғрийди. Аммо чидаса бўлади...

Худойберган Раҳимов Гурлан ва Хева туманларини бошқарганда, бошқа жойларда раҳбар бўлиб хизмат қилганида кўп катта ишларни амалга оширганининг гувоҳи бўлганман.

Худойберган Раҳимов ҳаётдан вақтли кетди(1988 йили). Агар у ҳаёт бўлганида шу йил 5 майда 80 ёшга тўлган бўларди. Лекин ўзидан кўп улуғвор ишларни, яхши фарзандлар ва шогирдларни, бир олам хотиротларни қолдирди.

Гурлан туманидаги мактаблардан бирига Худойберган Раҳимов номи берилган. Ҳамиша халққа яқин бўлган, унинг орзу-умидлари билан яшаган Худойберган Раҳимовнинг номи халқ қалбида абадий сақланишига ишончим комил.

Матёқуб ҚЎШЖОНОВ,
ЎзРФА мухбир аъзоси

ОНА ЮРТ МАДҲИ

Жиззах вилояти ҳокимлигининг ташаббуси билан Ўзбекистон Бадиий академияси тасарруфидаги Жиззах тасвирий ва амалий санъат лицей-интернатида академик рассомлар, Республика рассомлик коллежи талабалари, вилоят рассомлари ҳамда лицей-интернат ўқитувчи-ўқувчиларининг асарларидан иборат «Ранглар жилосида она юрт мадҳи» номли республика кўргазмаси намойиш этилди.

Кўргазмага ташриф буюрган меҳмонлар «Маънавият ва маърифат» марказида, вилоят ҳокимининг қабуллар уйида, «Бахт» тантаналар уйида, «Кураш» спорт саройида, «Хотира ва қадрлаш» мажмуасида бўлиб, Жиззах шаҳрининг бугунги жамоли билан танишдилар.

Кўргазма очилишида рассомлар М. Набиев, Р. Чориев кўргазманинг ёшлар маънвиятига таъсири хусусида сўзладилар. М. Набиев ўзи яратган Амир Темур сиймоси туширилган плакатни ва тасвирий санъат тўғрисидаги рисоласини тақдим этди. Ўзбекистон Бадиий академияси раиси Турсунали Қўзиев лицей-интернатнинг бир неча ўқитувчи ва ўқувчиларига академиянинг Фахрий ёрлиқларини топширди.

Толибжон АҲМАДАЛИЕВ

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
2000 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Назм ва наср бўлими: 136-56-50
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-55-78

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Сирожиддин САЙИДОВ
«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди — 0.00.
Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 279. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Тошкентлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН
Тиражи—6288.